

Hylli i Dritës

Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.

(-II ad Cor. III, 17-)

1. Ekonomi e Financë	Fq. 1
2. Çashtja kishtare në Ballkan	8
3. Numrim i parë i popullsis në Shqypni	17
4. Cubat	23
5. „Les Confins Albanais administrés per la France“	32
6. Lajme	38
7. Bibljografi	48

SHKODËR

Shtypshkroja Francikane

1923

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETTI"
SHKODËR (2018)

Posta e jonë.

Pajtimtarëve, qi nuk e kan mârre Numrin e Marcit 1922 u lutena të na bâjnë me dije, se kemi me jau nisë me një herë. U bâjmë mandej me dije të gjithve se, po e ndalen ket Numrin e parë 1923, na kemi me i njehë per pajtimtarë. Kush nuk don me vijue në pajtim, të na e kthejë me një herë ket Numer.

Tiranë. M. F — Artikulli na u pelqye e prandej bame gjith si mujtem per me e botue në ket Numrin e parë. Vepra e Bourcart-it, qi na ra edhe ne në dorë, âsht pernjimënd e plotësue me e dëjë per bibljokët mâtë mirat. U falena nderës me uzdajë se keni me na nderue edhe me shkrime tjera.

Kavajë M. B. — Shkakun s'e dim as na; pvetni kû perket. Per në kjoftë se mund u kondendojmë pa prishë kolekcjonet kemi me u dergue Numrin qi dishroni. Per pajtim u muerem vesht.

Tiranë. N. U lutena të na ndieni per vonesë e cilla, si do t'a mërrni vesht prej letret, nuk kje prej fajit t'onë, por erdhen punët ashtû.

Kavajë. I. F. Gj. U falena nderës per fjalë të bukura e per të persritun të pajtimit. A kishi me mujtë me gjetë shokë qi t'i perkrahen, mostjeter me pajtime, së Perkohëshmes, qi ju çmoni aq fort? „Hyllin“ kemi me jau dergue kû thoni; së per pare tash duket tregtari qi permëndëni në leter.

Vlonë S. Falemi nderës, por... një gur nuk bân mur, e prandej u lutena me u bâ fjalë mirë nder shokë e dashamirë. Na presim shum prej jush. T'ishte i mjaftueshem numri i pajtimtarëve, na s'kishim me pritue me i shtue letët e „Hyllit“

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETT"
SHKODER (2018)

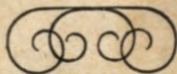

Hylli i Dritës

Ubi Spiritus Domini, ibi libertas

(-II ad Cor. III. 17-)

Vjeta IV-1923.

SHKODER
Shtypshkroja "Francis Xane"
1923.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Me lëjen e të Parvet

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Landa e vjetës IV.

	fq.		fq.
Ekonomi e Financë	1	kulturen okcidentale	145
Çashtja kishtare në Balkan	8	194-252	
Numrim i parë i popull- sis në Shqypni	17-65	Parandiesi e Telepati	165
Cubat (vjerrshë)	23	Hydrografi	172
„Les Confins Albanais ad- ministrës per la France“	32	Bashkimi komtâr	201
Kohae ardhshme e Shqypuis	49	Farka e Bolshevikve	207
Shë Hieronymi i illyras	59	Hajduti shënosh e mirë e mirë në shpi!	212-346
Prozodi Latine	71-118-318	Shqyptarët e hartet (Mje- shtri e xêje)	219
Trajtimi i „Karakterit“	75	Dy fjalë apologi per „Mo- numentin historik“	231
Veprimi i Kshillit Kombtâr në vjeten 1922	82	Para fetâr a komtâr?	271-309
Ruhr	85	Arsim, a po luftë kandra katoliqizmit në Shqypni?	299
Sistemi parlamentâr	97	Disa këshilla për të mos u smurur në mijë	320
Shpresët e Shkodres	105	Cilla trajtë qeverimi asht mâ e mirë?	337
Statuti Shqyptâr	111-154	Lufta për vojin e gurit	354
Ekspozitë pikturash kom- tare	121	Mehmet Ali Pasha (vjerrshë)	361
Kanuni i Lekë Dukagjinit	127	Homazhem non habeo	385
176 223-276-326-471-559		Dëshnjia si parim peda-	
Federata „Vatra“ e Muzika	138		
Kisha Katolike ka trajtue			

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MIRIN BARLETT"
SHKODER (2018)

	tq.		fq.
gogik	401	6. Bota e rë	96
Kufini Shqipëtarë-Serb e		7. Mprojtja e Vatres	96
Shqipëtarë-Grek	407	8. Populli	96
Lodja në shtegtim	418	9. Arithmetikë	96
Lirija e zgjedhjeve e obs- trukcionizmi i „Opozitës“	433	10. Politika	96
Çashtja e Vojit të gurit	457	11. Rraporta (Dr. Novack)	96
Revista e Shtypit	474	12. Rraporta (G. Ineichen)	96
Asembleja Konstituente	481	13. Fletorja Zyrtare e Kle- rit Katolik të	
Ekonomi Politike	504	Shqypnis	144
Nji akt i çmueshem	513	14. Lista e katundeve të	
Rreth Gramatologjis Shqype	516	Pref. së Shkodres	144
Ipeshkvijt e Shqypnis e		15. Ushtrime latine	144
çashtja e zgjedhjeve	529	16. Përparimi	144
Permby zgjedhjet per Ku- vendin Kushtetues	538	17. Rregullorja e Shoqnis puntore	144
Influenca e çfutenve në socializem	543	18. I bir' i begut	144
Shqipëria dhe Shoqëria e Kombevet	546	19. Rrufeja	144
Rezultati i zgjedhjeve në Austri	554	20. Nji monument historik pazotsije	192
Estentika e Shkrimit Shëjt e evolucjonizmi nder arte të bukura	564	21. Ura e Shkuminit	192
		22. Dhetë të Dielet e Shë Injacit	192
		23. Juda Makabë	192
		24. Shqypitari i lirë	192
		25. Archivum Franciscanum	239
		26. Ora e Maleve	240
		27. Gazeta e Korçës	240
		28. Moji i Marcit	240
		29. Abetare	288
		30. Afërimi	288
		31. Roza e Tannenburgut	336
		32. Nevruz	336
		33. Valët e Vijosës	380
		34. Gienoveja e Babantit	384
		35. Linguistisch-kulturhi- storische Untersu- chungen aus dem	

Biblijografi.

	fq.		fq.
1. Les Confins Albanais per la France 1916- 1920	48		
2. Libri i Gjuhës shqipe	48		
3. Njehunit e para të Syn- dakës Shqipe	48		
4. Flamuri	48		
5. Shtypi	48		

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIJ BARLETI"
SHKODER (2018)

	fq.		fq.
Bereiche des Albanischen	384	45. Deux dokumentës sur le crime de Janina	528
36. Dhantij Ramazani	384	46. Kalendari 1924	528
37. E Drejta	432	47. Vllaznija	528
38. Shpresa Kombëtare	432	48. Republika	528
39. Ilirët	432	49. Compte Rendu	528
40. Shqypnija	480	50. Bised' e lirë	568
41. Dibrënja e mjerueme	480	51. Xhoka	568
42. Karta topografike e Shkodres	480	52. Liqeni	568
43. Gramatikë e gjuhës shqype	480	53. Ditunija gjuhore indogjermane	568
44. Ushtrime me msime të lehta gjuhe	480	54. Ushtrime Latine	568

Lajme rrotull botës.

Gjêja e pergjithtë

faqe 38-90-183-236-284- 330-374-423-477-523-564.

Amerike fq. 44-238-379

Argjentinë fq. 44.

Austri fq. 47-189-334-337-524

Bulgari fq. 46-191-287-335-431-527

Çekoslovakî fq. 46-430

Filipine fq. 567

Fiume fq. 428

Francë fq. 43-94

Germani fq. 46-188-334-376-428-476

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Greqi fq. 44-95-192-288-431-527
Holandë fq. 378
Ingilterrë fq. 42-188-333-376-427-527
Indje fq. 431
Irlandë fq. 94-287-427
Italì fq. 43-189-238-335-377-429-479-525
Japan fq. 95-325
Jugoslavi fq. 45-191-288-335-378-430-527
Kajro fq. 95
Lituanje fq. 94
Meksik f. 567
Poloni fq. 45-187-525
Portugal fq. 480-526
Rumeni fq. 190-430
Rusi fq. 93-186-228-333-431
Spanje fq. 190-287-334-420
Svecje fq. 94
Svicer fq. 188-429
Turki fq. 47-190-286-335-378-431-526
Ungeri fq. 190-379

**BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)**

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Drejtimi ka me ndjekë mas ligje gjith njata qi, tuj marrë ndonji sënd prej blëjve të së Perkohëshmes s' onë, mos të vën emnin „Hylli i Dritës“ si edhe emnin e auktorit, po kje qi është i permëndun në fund a në krye t' artikujve.

**BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)**

HYLLI I DRITËS

Vjeta IV.

KALLNDUER 1923

Númri I.

Ekonomi e Financë.

Jam tuj shkruar per me paraqitë disa sën de e jo per me korrë lavd, aq mâ teper... pse nder ne po ishte pûnë e kollajtë kjo e lavdit.... E po i shkruaj kto sën de per me u lutë edhe sot, edhe ket herë qi të ruhena prej humnerjet me një gajret atdhedashnije e të thona me a culpa me premtim qi mos me ndëjë mâ mas sodi tuj pritë ndjesë e të falun — sidomos pse nuk kishte me pasë ma se si na falet faji. E po flas si në t'eger pse, mjerisht, detyrët e shtypit janë kënë çmue aq fort prej nesh, e qortimet e fletoreve e të perkohëshmeve, mostjeter deri tash, u kan dhënë vetem shkas disa proceseve a davave kû mâ pak kû mâ shum të pa farë arsyeje e disa pamarrveshtjeve të pa themel.

* * *

Ç'se u lirue Shqypnija prej të huejsh e u mkâmë Qeverija Komtare, shpensimet t'ona per zyre qeveritare e per nevojë tjera të Qeveris u kapen deri në njëqind milion frank ar, e kta don me thënë se populli i jonë i ka pague Qeveris, tui perdorë një masë të ndermjemë, ka njëqind frank ar per krye. E ka kishte me kënë vetem një kurjozitet statistike, qe kishte me mujtë edhe mos me u vû n'oroe, po të kishte me t'ari në shpi tonë, due me thënë, t'i kishte dalë e t'i delte Shqypnis me u mujtë me çka ka vetë. Por mjerisht, mas një ferkut të ganiy vetëve, po më duhet me u persritë e me thënë se mentaliteti i tonë është si aj studen-

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

vet, qi bâjnë shpensimë e paret qi u çon baba i derdhin... me ndergjegje, deri në mâ të mramin dysh, edhe permî kredit, e presin qetësisht qi baba.... t'u çojë prap.... bashkë me ndonji shtojcë, pa pasë kujdes per tjetër!... Si ka me ja bâ baba? Kjo âsht një pûnë, qi nuk i perket nzansit. Edhe ne na rà mos mendue, mos me u vû me kujtue se ari do të kishte dalë jashtë, se neper importacione tregtije do të kishte lânë viset t'ona.... E, çka âsht mâ zî, ndokush mëndoj se mund ndreqte pûnë tuj dhânë urdhen mos me qitë arë e argjan jashtë e tuj vû taksa doganore qi nuk u pershtaten kurrkund parimeve ekonomike-financjare as moderne, as të.... motshme. E nuk u mëndue aspak:

1) se nuk janë masat e politikës doganore ato qi e ndalin të bartunt e pares, due me thânë skamin e popullit, shgatrrimin financjâr, por janë masat qi na shtron dijeja e produksjonit, e të ndamit e mjeteve qi na lypen per gjallnim;

2) se taksat janë një trajtë uhaje të perkohëshme qi mërr Qeverija, e cilla mandej do t'a ktheje paren tuj i dhânë shkas gjydetnimit e tuj sjellë mjetet neper të cillat populli të mundet me vijue n'uhâ — e jo pârë të mledhuna per me majtë një çetë të papûnësh më shpinë të gjith komit.

Gabimi i jonë mâ i pari pra kje qi nuk u vûme me mëndue se financat pshteten mî ekonomî, se nuk shtëme në veprim masa ekonomike, se nuk i dhame shvillim produksjonit, vû në të perpjekun me masa financjare.

Ishte dashtë, pra, qi pûnët botore t'ishin organizue jo mas sistemit të vjeter e të qitun poshtë, qi thirret ad e c e n c m i a m, por në mndyrë qi me caktue per së kundrell mostjeter uhât e permrëndshme e të perjashtme produktive, qi Agrikultura t'ishte bashkue me Financë në mndyrë qi me e bâ mâ të kollajtë organizimin e me i dhânë një ftyrë serioze plot veprim e të percjellne prej një kontrolit të rrebtë; e lypet së mramit qi mos t'ishte bâ kurrnji shpensim i cilli mos t'ishte këntë ekonomisht e politikisht produktiv.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MAJIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Kuer u lirue vëndi prej të huejsh e mas të mkamunit politik të Shtetit ne na u ishte dashtë me bâ një shqyrtim mî gjêje të vëndit, tuj vû në njanen ânë të terezis shpensimet e nevojshme per rruga (qi janë dejt e Shtetit), per të terun të knetave (qi shno-shin trupin e komit e na napin per fryt një ushqim të vjefshem), per organizimin e zyreve, per jeten tregtare, due me thânë per gjith njato nevojë mâ të para per jeten e një popullit; e në tjetren ânë të terezis ishin dashtë vû fitimet e leta, qi rrjedhin vetem prej kurrsimesh i m p r o d u k t i v e. Por, mjerisht, u muer para sÿsh çka hîn e çka del, pa u vû vesh msimeve t'ekonomis politike; pse, po t'ishte bâ kjo pûnë, nieri kishte mujtë me pasë një pasqyrë të kjartë të gjith pûnës e kshtû ishte rrujtë fort mâ me kollaj me u vertetue se, masi gjêja ekonomike ishte shum e disprueme, perparimi financjâr ishte një nÿre e cilla do të ishte shlye ç'me stuhî të para, ase prej një veprimit të shkurtë të kohës, njashtû sikuerse gati ka ndollë. Due me thânë se kishte mÿaf-tue me vû n'oroe se sa ferku ishte ndermjet t'eksportimit e t'im-portimit, ndermjet të mjeteve (qi na i kemi per dore vetem tash per tash) e të nevojëve (të cillat, po t'ishin shikjue me kohë, ki-shin mujtë me na sjellë mjete të q i n d r u e s h m e) per me e permledhë mâ pernjimënd kujtimia t'onë per rreth kashet të Shtetit.

* * *

Masi mundet kush me thânë se kritika âsht mâ e kollajtë se veprimi, un po vë per ball një program — por të rgushtë — i cilli, edhe pse kaq, kujtoj se ka me kënë i mÿafÿueshem per mos me na lânë me u shtÿ mâ andej kah humnerja. E n'u mush mē-ndja me e paraqitë, pse njaj qi sot gjindet në krye të Qeveris, âsht pernjimënd një nieri energijet e veprimit.

* * *

Popullsija e jonë kapet, n d o s h t a, k u n d në një mi-ljon, me një perqindshe gati 13 banorësh per kilometer kuadrat, e

ka, mas statistiket të vjetës 1921, 15 miljon e gjysë të daluna m'atëper se të hime, qi don me thënë se sejcilli nder në i hjekë per vjetë shpis së vet m'atë se 15 frank år në vjetë vetem per çka i perket tregtis, pa v'u n'oroe çka i bjen Qeveris me qitë jashtë per me i sjellë vedit k'u një s'end, k'u një tjetër, qi nuk m'ërren në kujdes në statistikë doganore, e paret qi shkojnë per udhtime të privateve, qi, në kta të dalun të perkohëshem jashta vëndit nuk v'ëhen aspak n'oroe prej nesh. — Per pa e teprue, mundemi pra me thënë se, tuj u drejtue mas statistiket të vjetës 21, të dalunt e pares per një vjetë u kap së pakut deri në 20 frank år per krye. Tash, tuj pasë para s'ÿsh se, qysh at herë qi maroj lufta, parja e jonë mund kapej vetem në 60 miljon år, a po a jo, rrjedhë prej vedit se në shpi na mesin, e edhe kt'u jemi me ndoshta, vetem nja njizet milion, pse 40 kan dalë... e tretë per gjithmonë! E po nuk u shtue sa m'atë me shpejtë produksjoni, a po nuk u shtinë pare me uh'atë të b'ame drejt per drejt (p'inë botore të kryeme me kapital të huej), me koncesjone, ah! se edhe kta 20 milion kan me marue teper shpejt.

Kto cifre janë me hamënde e na i rreshtueme kt'u m'atë fort se per tjetër per me paraqitë një teori qi është pa q' t' u e s e nder të gjitha traktatet e dijes së financës. E njimënd, në daç d'aj per gjysë, në daç dyfishoj, fakti ekonomik-financj'ar nuk ndrron. Të b'ajë nieri kater veprimet, të thrasë në ndimë edhe algebrën, faktin ekonomik-financj'ar se një popull qi eksporton vetem pare shtyhet kah të sosunt e vet, njasht'u si soset një familje, qi b'an shpensime, por s'ka fitime, nuk ka gj'atë ç'me e n'ole, posë një m'rekullijet. Të sht'ÿhena gjith sa të duem nder logari, na s'kemi me pasë tjetër para s'ÿsh veç një çortim të m'ndershem qi mundet mos me trazue të padieshemt e të verbët demelat e guximtarët qi nuk njofin ligjen e ekonomis politike e nuk kan s'ÿper me pa se sa per m'aderë është tuj b'atë k'ame skami në ket popullin t'onë.

Na per vedi kishim me m'uill me krye p'inë të mdha, si

Fjala vjen me tër liqënin e Maliqit, me dlor fushen e Myzeqës, me drejtue ujt e Drinit, me lidhë Adriatikun me udhë të hekurta balkanike — tuj vû n' ankan e tuj ja lshue në dorë kto pûnë njati qi të na bije mâ per shtat me ja lshue, mjaft qi të zotnohet me perdorë njat pûnë dore qi nuk mungon nder në.

Vetem njekto pûnë kishin me kë në të mjaftueshme per me i dhânë shvillim problemit t' onë financjâr, pse kishim me zhdrivillue problemin t' onë ekonomik, pse produkçioni i drithnajeve kishte me u bâ dhetë herë mâ i madh — tuj na teprue shum edhe per eksportim, per pa vû n' oroe se kso dore kishim me mujtë me e ushqye mâ mirë edhe popullin, tuj majtë para sÿsh fjalën inglize se raca trajtohet prej goje.

Por të m' epet lëja të flas edhe si nieri politike.

At herë, per interesë kombtare, per eksistencen e Shtetit, mue më duhet me pasë para sÿsh e me mëndue se per ndonji vjetë kurrkush nder të huej nuk ka me dashtë me rrezikue kapitale në Shqypni e at herë, bashkë me njata dhetë a dymdhetë lexuesa qi nuk kan me i kapercye kto fletë, do të ndjekin at kapitanin e mirë, qi permëndë Manzoni, i cilli, para se me u ndeshë me anmik, don mâ parë t' u napë të vetëve msime se si me dredhue, po ra nevoja, e mandej nep urdhen per ngallnim...

Po e xâm pra se askush nuk po don me na e njëjtë doren e se askush nuk po u zotnueka me na dhânë as një pjesë t' atyne 120 milionve qi i ndritëshmi Prof. Calmës i Lidhjes së Komeve i gjykoj të nevojshem per të mkamun ekonomik të vëndit t' onë 1). As në ket rasë problemi i jonë nuk kishte me lype një zheni. E njimend masat, aq të kollajshme, po patem një vullndet të mirë, kishin me kë në:

Kursim deri në palc — mashtë si dieji me e lypë dikuer një financjer i madh. E kto kursime kishte me u dashtë

1). Un kujtoj se kurrnji ardhetar i vëndit nuk ja uron vëndit t' onë uhân e asnji dyshit, po kës se pënët botore do të vijojnë gjithnji me u bâ ad e on inian — T. T.

të fillojshin ç' prej së nalti e me marue nder gradë m'at'ulta, si n'organizem të Shtetit, ashtu edhe në mes të popullit. — Due me thënë se numri i zyrtarëve do të voglohet per kah numri e do të permirësohet per kah vetit, tuj i zgjedhe zyrtarët mas një konkursit të bâm me vënd e pa ânsi; të shtimt e sendeve luksit jo vetem do të ndalohet, por edhe do të ndeshkohet si fajl); e kshut nuk do të lëhet me hî çka perfthohet edhe në vënd t'onë, e Shtetit i perket me prî me një tregim të mirë, tuj veshë ushtarët t'onë me shajak të vrashtë të komit (qi si per higjenë ashtu edhe financjarisht âsht m'at' mirë se do stofë qi vjen prej së perjashtmi, e mirë per të paraqituna theatrare) e tuj i mathë me opinga komtare 2); do të shiten pyllët e Shtetit, por të perjashtëmve lypet t'u paraqitet pûna gjith si âsht, due me thënë se janë vû m'ânesh ç' me kohë sistemet e vjetra a... tyrke qi të jën. E kishtë me këne edhe nevoja qi, per çka i perket çashtjes së pyllnave, Shteti të de tyroje (masi edhe mjetet juridike nuk mungojnë!) tregtarët me perbâ një kooperativë per produksion e eksportacion të mer tekëve per udhë të hekurta, qi lypen sot aq fort në gjith Europen e nuk gjinden per kualitet i per çmim kurrkund si ata qi mundena me paraqitë na; na duhet me organizue agrikulturen e me shvillue të majtunt e gjâs së gjallë, qi sot âsht me pakicë e e ligshhtë per kah kualiteti.

A janë kto të gjitha pûnë qi mund bâhen? M'a mërr mëndja se kto janë jo vetem pûnë qi mund bâhen, por edhe se po nuk veprueme kso dore ka me u gjetë kush ka me na thënë se nuk jemi të zott per gjâ. Tuj bâ shpensime me të peshueme (njashtë si bâhen kah prendimi anglo-sakson) e mas takatit, per me pertri rrode bagtish, mjete per me rucite, si edhe per

1) Sot deri Shtete të mdha — jo me Shqypiaja e mjerë qi bân gjithnji shëjet e një robnis sa qindvjetehe — me shterngesë të madhe e kan ndalë të mont e sendeve luksit.

2) Mali i zi, majtë per Rusije, ndimë prej Shtetesh tjera, veshi me uniformë europjane m'at' perençetë vetem në vjetë 1911!

me shti në veprim një ligjë që të paraqesë një dorë të hekurtë të mlueme me kadife, e cilla të lmojë e të dermojë, si të vije rase, kemi me pasë shvillimin e problemit t'onë.

Por mos të hutohemi: me gjithë kta ne ka me na u dashtë me e gatue vedin për fli. Mos të harrojmë se shpata e zjarmit kan mjerue boten e rrenue gadi krejt Europen, se kapitali nderkomtar ndjekë flamurin e mâtë fortit, e se të vogjëlt si na, kan mjaft nafakë kuer të munden me ju pshtetë tokës së vet, njasajë *alma parens frugum*, e u del me u hikë danave të rrëjshme t'ândrrave a zgrofit të pa fund të njatyne spekulatorëve të cillët vetë qeverit e plutokracisë deshten me i thirrë, ne e komunistëve, peshkaqëjt... Na lypen fî, po tham, për në daçim me rujtë *pamvarsin e plotë t'onen*, tuj permirësue elementin nieri, tuj shtue popullsin, — që është mâtë pari kapitali i Shtetit — tuj tër knetat, tuj organizue mjete të shpejta të perpjekunash, e, tuj mkamë një popull *prëndimuer*, na lypet me vorrue njat trup të kalbët të veprimit nderdyzash, që na shtyni me u mytë vllà me vllà, na helmoj shpirtin, na bân me perbuzë ç'do gjydetnim të naltë, si shkon tuj msue shpesh Kryeministri i tashem.

Tuj i ndëjë me besë kti program, tuj ja pshtetë organizatorëve të huej, zgjedhë me kompetencë e lânë me punue pa *pëngime*; po ja kputem kryet akraballekut me gjithëka kâ për rreth, Shqypni ja ka me jetue e me përparue. Përndryshej nuk ka me jetue: është kjo një profeci që ka me pezemtue mâtë se një por — le të dihet — kan me marrë pezem vetem ushujzat e peshkaqëjt!...

Masat që përmëndem janë gjallnore, janë të nevojshme si ajri për mos me metë pa frymë. Të mëndojmë se po kjo se gjithcilla familje katundarësh bâhet e zoja me eksportue së pakut kâ një bagët, për pak vjet kishim me mujt me pasë një eksportacion të ndermjemë mâtë se 20 milionsh vetem me bagët! Se vetem me produksion bagëtish na munden me i sugurue popullit t'onë një jetë si kush.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Ka me ardhë dita në të cillen do të zblohen e do të çfryt-zohen tjera visare më të mdha me të cillat dora e Zotit desht me e kujtue Atdhën t'onë; por per tash, tuj xjerrë me produkcjon çka të mund xiret drejt per drejt, ashtu edhe me të shituna, fjala vjen bagëtish e drësh, kemi me mujtë me pritë pa kurrfarë trazimi, pse, në dashtë të jët bota në pagjë, në dashtë në luftë, sot gjithkush e din se populli, i vetmi popull qi të jët vereverte i pasun, i lum e i gzuem asht njaj qi, posë tjerash, ka pse pshtetet në pasun të tokës së vet, due me thënë në mjete të njasajë pasun e cilla, posë se ruejti shndosh menden e trupin, ka vjeftë edhe gjith herë me shvillue, më mirë se shum mjete tjera, gjytetnimin më tokë.

Tiranë, 27-12-922.

Dr. Terenc Toçi.

Çashtja kishtare në Ballkan.

(Dr. Alois Hudal, prof. Univ. në Grac.)

«DIE SERBISCH — ORTHODOXE NATIONALKIRCHE» asht titulli i më së pares vepër me themel, qi po botohet permby ket argument, prejë s'cilles po perkthejmë artikullin e intruducejonit qi tuj kë në një vallim i gjithmarëshëm i shvillimit të kishës në Ballkan qysh në kohë të Djoklecjanit e deri në dit t'ona, pa dyshim se kà randsin e vet edhe per në Shqypetarët, qi hap-per hap me popuj tjerë të Ballkanit bame ket evolucjon. Kjo veper asht tyti i parë i njaj nisjative të madhnueshme, të cillen auktori ja paraqet dietarëve të Germanis, tuj i grishë në bashkveprim per shperthimin e plotë të çashtjeve kishtare orthodoxe, per rrafshim të cillave gatueme rrugen një Gelzer, Jerecek, Ruvarac, Novakovic, Drinov, Zlatarski, Patschetj. Auktori premton në prefation, se posë një shudinit permbi kishë rruse, per t'u botue prejë Pr. Fr. Paase, pershrejt do të paraqitet rështas me një them kso doret permbi kishë nationale bullgare. (Redakejoni).

Perpjestimi i mretnis rromake, krye prejë Dioklecjanit e Konstantinit, perftoj tharmin e marë shvillimit historik-kishtar të

Ballkanit, pse aj kufi i vëm ndershej të prefekturës s'Iliris 1) e t' Lindjes, me të cillën shkote edhe djecezi i Thrakis, ishte një megjë marështtrimit, por kurrësi kulturet e gjuhësiet. Në sà kufini i marështtrimit të ndryshëshëm me pak ndryshime caktohej me vizen Cebus (Džibra) — Thesalonikë, aj i gjuhësis s'dy mretnive fillote andej prejë Lezhjet e si kapej në Prezrend — Shkup — Piro — Vrace, merrte per të gjatë të Danubit. Elementi grek ishte mât i shpeshët në Makedoni se në diecez të Dakis. Provinqa rromake e vonë, qujtun „Dacia mediterranea“, foli përziëtas të dyja gjuhët. Kuër mretnia u dà riështas mas dekës së Cezarit Theodosius I. (365), D e l m a c j a me katër P a n o n j e t ju njesh mretnis rromake prenimore, në mëndyrë qi provinçet „Praevalitana“ (Doclea-Scodra), „Dardania“ e „Mezia e eper“ perbâne kufinin ndershej mretnis së Prendimit e të Lindjes. 2) Me ket akt kufini administrativ i të dy mretnive u shty mât prejë Prendimit. Per tash mund të thohet se mretnia rromake e Prendimit daëte me atë të Lindjes me male per rreth grykës së Kotorrit e mât prejë verit me rrethe, qi gjinden kahë prendimi i Belgradit (Singidunum). Kto tri provinçe, qi permendem pak perpara, — kû mât vonë ngulin plangun e vet slavt e dyndun prejë nordit — politikisht shkojshin me Byzanc, por kishtarisht i perkiteshin Rromës, due me thânë ju mëvarëshin vikarjatit papnuer të Thesalonikës. 3) Tuj kënë se perpjestimi politik i mretnis nuk perkote me perpjestimin kishtâr, ndolli i nja'therë t'ju vëshin themelet e para njatyne diskujoneve juridike, qingjaten per sà e sà qinda vjetsh ndermjet Rromës e Bizancit, me fjalë tjera

1) Ohnesorge W., Die römische Provinzliste von 297; Pjesë I. Programm Duisburg 1889, 2 ff.

2) G ü l d e n p e n n i g A., Geschichte des oströmischen Reiches unter Kaiser Arcadius und Theodosius II. (Halle 1885), 10-13 e R a u s c h e n G., Jahrbücher der christlichen Kirche unter Theodosius, Freiburg 1897, 469-475.

3) D u c h e s n e L., L'illyrium ecclésiastique, Byzant. Zeitschrift, 1 (1892), 531 ff. e Eglises separees, Paris 1905, 229-279.

q'atherë u lind çâshtja kishtare e Ballkanit. 1) Ky rivalitet kulturet e besimit pat një jetë aq të gjatë, sà me u pershkue nder gjirë të sà moteve e mos me u shue deri në dit t'ona.

Në të 4 e 5 shekull kisha rromake e giûha latine zotnojshin gadi deri tu grykat Tunës 2) (ipeshkvia e Tomit), në sà n'ânë prejë jugut zotnimi i të dyjave shtrihet deri në The-salonikë 3). Por Byzanci kâmë-kâmë shkoj tuj e ngushtue Rromën perherë e mâ fort, aq sa me idalë me ngulë qandrra kishtare deri brigjeve t'Adriatikut. Kisha rromake në 15 shekull buer marë Serbin, Malin-e-zl, Shqynin jugore e Bullgarin. Venrën e Byzancite kreu kisha nationale slave, due me thënë politika e Phanarit e e Portës, në mndyrë qi në 18 shekull syni i historjakut s'shef tjetër nder krahina të Ballkanit veç troje e rrenime të Catholicizmit.

Kisha e Konstantinopolit nisi me u mkâmë e me lulxue shi m'at kohë, kuër mretnia rromake u organizue riështas.

I treti kanon i CP, per me pikatë at randsi politike, qi kishte fitue residenca e ipeshkvit të Konstantinopolit kundriell ipeshkvit të Rromës, ja sugurote at „proteia të s timës“, tuj i dhënë por kso doret një shkas të fortë organizacionit hierarhik të provinceve ballkanike. 4) Qellimi mâ i pari i kishë së Byzancit kje, me bâ të vetat provinçet ilirjane lindore, Maqedonin e Dakin, të cillat politikisht marështroheishin prejë Konstantinopolit, por kishtarisht i perkiteshin patriarhatit rromak, d. m. thënë: me shi mrënda rrathit t'juridiksionit

1) Pfeilschifter Georg, Die Ballkanfrage in der Kirchengeschichte. Freiburg 1913.

2) Harnack, Adolf v., Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten, 2 (Leipzig 1915), 237-246

3) Netzhammer R., Das altchristliche Rom, Salzburg 1903.

4) Hefele, Konziliengeschichte, II, 17.

kishtar të gjitha njato dieceze e provincë, qi pershtë marështrimi i Konstantinopolit. 1) Rroma në ket luftë difensive ishte më e ligësht, pse i mengote aj krah i fuqisëhëm, qi bâte qandërr per kishen konstantinopolitane, d. m. th. mreti e interesat e shtetit. Me themelim të vikarijatit të Thesalonikës çashtja s'u këput, por u shty per më vonë. 2) Aj kshtënim, qi prejë qandrrave të misjonit të Ballkanit Salona, Sirmium Scodra (Shkodër) e Thessalonika (Saloniku) u perhap aq shpejt nder krahina të Ballkanit prendimuer, në kohë kuer shkulmet e popujve të dyndun perlaëna Ballkanin, në zëmër të ksajë krahinë shkoj tuj rà perherë e më poshtë. Marë organizationit hierarhik t' Iliris i rà me psue keqas n'ato kohë. Salona, qandrra e propagandës së kshtënë, në 613 a 614 humi faret. 3) Krahina e ipeshkvis së Doklës, qi shkote me provincen kishtare metropolitane të Shkodrës, u shpopullue. Sirmium, ajo residencë e herëshme, kje shkrûmue prejë zjarmit, per mos me u mkâmë më kurr.

Ishtë nevoja e nji trupit misjonarësh të rij, per me e mkâmë rështas organizacionin kishtar, vojtn aq poshtë.

Shi në ket kohë, kuer gjendja kishtare shkote tuj rà perherë e më poshtë, Slavt nrîn në Ballkan. Fiset më të parat e Slavve duken në këto âna në fillim të mrethimit të Justinis I (518-527). 4)

Këto fise erdhen tuj u shterngue me çeta slave të reja,

1) Lübeck Konrad, Reichsteilung u. kirchliche Hierarchie des Orients bis zum Ausgang des 4. Jahrh., Münster 1901, 192 ff.

2) Friedrich I., Über die Sammlung der von Thessalonich und das päpstliche Vikariat für Illyrien, Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und historischen Klasse der K. B. Akademie der Wissenschaften zu München 1891, 771-887.

3) Bulletino di arch. e storia dalmata, 29 (1906), 268-304.

4) Jereček C., Geschichte der Serben, 1 (Gotha 1911), 81 e Dümmler E., Über die älteste Geschichte der Slawen in Dalmatien, Sitzungsberichte der Kaiser Akademie der Wissenschaften, 20 (1856), 366 ff.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

qi rrâne në Ballkan per herë e më me shumicë deri në 7 shekull, ku emigracioni slav mrrijti në kulmin e vet më të naltë. Shkulmet e këtyne tallazeve slave, qi perlaëne të shumëten e Iliris, marë Thesalin, Epirin e Ahajen 1), i suellen sundimit romak e byzantin një t'raëm të gjithmarëshëm. 2) Elementi romak qindroj vetem nder gjytete të Delmacis e nder ishuj të sajë, krahas me të por qindroj edhe sundimi byzantin (Thema Dalmatia e Dyrrhachion). Me të dyndun të Bullgarëve, qi ngulin ndermjet të Tunës e të Haemit (Ballkan) rreth vjetës 679, mretnia lindore buer edhe Skytjen (Scythia) e Mesjen e poshtë. Më e para krahinë, qi maroj një herë e per gjithmonë per influksin byzantin, kje Istria prejë marimit të 8 shekull.

Tuj këne se mas kso kohë këto krahina u marshtrune prejë perendoris preldimore, nuk kje aspak pënë e vështirë per Istrin me caktue pikpamjen praktike n'orientim kishtë të vetin. Per shka i perket të mëkamunit të arqipeshkvis s' Spalatit nuk mund të thohet, se pat një randsi të dytë, pse kë u perftue një antipode e fuqishme kundra influksit byzantin. Residencja e Spalatit, tuj e njofrë vedin per të vetmen trashiguese të ipeshkvis metropolitane të Salonës, bënë ç'mos per me bënë të vetin edhe misjonin e berëshëm të ksajë në Ballkan. 3) Æshtë e vertetë, se Leoni Isaurik në 732 shkepë prejë jurisdikcionit të Romës provincen e Prevalitanës me gjith provincet e Epirit, per me ja nënshtrur Patriarhatit të Konstantinopolit, po ky ve-

1) Gelzer H., Die Genesis der byzantinischen Themenverfassung, Leipzig 1899 (Abhandlungen der Königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften, Bl. 41), 45 ff.

2) Jereček C., Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters, Denkschriften der Kais. Akademie der Wissenschaften, Bl. 43 (1901), III.

3) Parasos traktatin themelues të Sulic-it, me të cilin ky dietar qiti poshtë kuptimin e deritashësëm, qi paten historjakët per ket argument: „Chenotaxis der Erzbischöfe von Spalato“ (kroat.), Zagreb 1913, 16 ff.

ndim i ri nuk i prf kurrfarë ndryshimit as I stris as Del-
ma c j e s. 1) Kso doret kisha e Konstantinopolit e shtëni rrethin
e influksit të vet edhe një cak m̃a prejë prendimit. Mërret vesht,
se prejë kti aktit, të kryem me qellim q̃i me krishtënue Slavt, do
të gurrojshin do konsequenca a rrjedha të natyrëshme. Rroma,
per mos me bjerrë një herë e pergjithmonë interesat e veta aq në
rrezik, dau me e shtëllë një herë marë kompleksin e çashtës ki-
shtare ballkanike e me ngulë kāmë per të gjitha tagret e veta, p̃a
marrë në kujdes aspak vendimet e Leonit Isaurik.

Permbi troje të mretnis së Byzancit të shkatrruem u mk̃a-
men dukatet e ndryshëshme të Slavve, — Doclea-Zeta, Tre-
binje, Helm, Bosna 2) e Ras —, të cillat nuk u kthye-
ne prejë krishtënimit në një kohë. 3) Në Iliri prendimore shofim
kahë leqisin fjalen e Zotit do meshtarë romakë në kohë të sundi-
mit të cezarit Heraklius (610-641). Veprën e krishtenizimit e krye-
ne do misjonarë grek, tuj këthye prejë krishtënimit m̃a të mrâmët
fise të ktyne ânave, Narentint, në kohë të zotnimit të ceza-

1) Hergenröther I., Photius, I, 237 e gjânë-e-gjatë
Vailhé, Annexion de l'Illyricum au patriarchat oecouménique,
në Écho d'Orient, 14 (1911), 29-36.

2) Krahina e Bosnës, per të cillen flasim, (Bosona e
dokumentave latine) pershite krahinat e Bosnes s'eper e kishte
Drinën per kufi. Boshnja e soçme erdh tuj e zgj̃a terthoren e vet
mbasi kje zaptue prejë Tyrqve.

3) Gurra m̃a e para e historis m̃a të herëshme të
Slavve, q̃i ngûlen në këto âna, âsht vepra e cezarit byzantin
Konstantin Porphyrogennetos, „De administrando impe-
rio“ (perpilue rreth vjetit 948-952), çpallë prejë Bekker, Bonn
1840 asht̃ edhe Kronika e meshtarit të Doklës e 12 she-
kull (Črncić, Popa Dukljanina Ljetopis kraljeva 1874).
Vallime të gjithmarëshme permbi ket̃ kohë k̃an. Novakovic St.,
Krahinat e Serbis të 10 e 12 shekull (Serbisht) në Glasnik të
shoqñis shkencetare serbjane, 48 (Belgrad 1880) e Stojanovic
St., Byzanci e Serbt (serbisht), bl̃ë e Novi Sad 1903 e 1914, bo-
tue ndër Knjige Matice srpske, 7, 8 e 14.—15. bl.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI" (2018)
SHKODER

rit Basilius I, të cillit i duel me e ngjallë per do kohë zotnimin byzantin edhe në Delmacje (871-879). Në të 9 shekull krishtenimi per mjet të do misjonarëve frang bāni per vedi edhe Kroatt. 1) Por konsekuencat e grijeve juridikjonale-kishtare ndermjet të Rromës e të Byzancit duelen në shesh m̃a fort se kurrnji herë në kthim të Bullgarëve prejē Krishtēnimit, të cillēt kisha rromake i buer pak vjet mbasi u bāne të krishtēnē.

Qandrrat m̃a të fortat, prejē kahē kisha greke u shtr̃i në Ballkan, kjene ndēja metropolitane e Durrcit (Dyrrhachion) e qysh në 10 shekull kryepeshkvia e Ohrit, s' cillēs shpejt i duel me pasē ipeshkṽi sufragane në Serbi e në Shqypni jugore, por kurr në Delmacje e në Boshnje. Rojēt m̃a të parat e ksajē kishē m'ānē prejē verit ishin ipeshkṽia e Sirmit, e Belgradit e e Rasit. Katalogu i ipeshkviēvet të Durrcit tregon, se juridikjoni i ksajē kishe persh̃ite në 10 shekull m̃a rē Shqypñin e verit 2) Me kaq kisha e Byzancit ja x̃u Rromës të gjitha shtigjet, q̃i qitëshin në Daki e në Makedoni. Çashtja kishtare në ket kohē siellej e pēshtillej per rreth zotnimit të kētyne dy krahina-ve, q̃i per të vertetē ishin dr̃yni i zēmbres sē Ballkanit. Permbi ndolli kishtare në 10 e në fillim të 11 shekull nuk kemi shum lajme të çmueshme.

Populli kroat e kishte kēputē ç'do verigē lidhnie e mēvarsie kishtare me patriarkat të Konstantinopolit qysh në vjetē 881

1) Farlati, Accessiones et correctiones ad "Ilyricum sacrum", botue prejē Bulić, Spljet 1910, 45-53 e Ducheneve L., Le provincial romain au Xle siècle in Mélanges d'archéologie et d'histoire, 24 (Romē 1904), 104-106.

2) Në katalog të ipeshkviëve të kishes s' Durrcit prejē të 10 shekull, permenden edhe njato ipeshkṽi, q̃i heret shkuene me Rromē nën juridikjon të provincēs kishtare Praevalitana: Lesh, Doklë, Shkodër, Driisht, Pult, Ulqie e Tivār. Paraso veprën e Parthey, Notitiae episcop. 124 e „Historisches Jahrbuch der Görresgesellschaft, 15 (1894), 77.

e prandej ç' me ket vjetë kishte bjerrë ç' do randsi per Byzanc. 1) Mas marrdhënavë të kryeme nën cezarin Romanos Lekapenos, hinë mrënda rrethit t'jurisdikcionit të kishës rromake edhe gjytetet e ishujt e Delmacjes²⁾; qindruene nën ket jurisdikcion deri në 13 shekull, kuër hovi i forë i Orthodoxsis ja trandi themelet ksajë qëndrres rromake.

Me të dukun të dy vllazënve Cyril e Method³⁾ e të dishepujve të tyne, — nder të cillët Klementi prejë Veliket suell prejë Krishtenimit Slavt e Makedonis — çâshtja e shvillimit kishtër në Ballkan fitoj një randsi të veçanët. Nepër veprim të „sveti sedmoçislenici“ kjo çâshtje, qi deri n'at ditë kje vetëm një çâshtje jurisdikcionit, perftoj një të rë: çâshtjen e gjûhës slave në Kult, shvillimin e s'cillës Rroma e ndoq me interesë të veçanët qysh në të 9 shekull. Ata libra kishtarë, të pûnuem prejë vllazenve apostuj, fort shpejt u perhapën në Delmacje, e në krahina të Hlm-it, të Trebinjes e të Doklës⁴⁾.

Kshtë shofim, se përâne kulturës botnore latine e greke, lindet një kulturë e rë, — kultura slavobyzantine, qi influencoj aq fort edhe literatyrën shekullare të

1) Copat e akteve, qi flasin per ket dasi janë të permledhëne prejë Migne, Patr. lat, 126, 838-842. Paraso edhe Šišić Ferdinand v.) Geschichte der Kroaten, I (Zagreb 1917), 103.

2) Gelzer H., Abriss der byzantinschen Kaisergeschichte bei Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Literatur, 1897², 982.

3) Prejë një literatyrës të pa-vallueshme po permendim vetem njato vepra, qi u shkruene mâ s'vonit permby ket argument, e qi orjentojnë mâ s'mirit: S. P. K. Fr., Konstantinus, Cyrillus und Methodus, die Slavenapostel, Krenzier 1911; Brûchner A., Die Wahrheit über die Slavenapostel, Tûbingen 1913 e Schubert Hans v., Die sogenannten Slavenapostel Constantin und Methodius, Heidelberg 1916.

4) Jagić Y., Entstehungsgeschichte der kirchenslawischen Sprache, Berlin 1913².

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

popujve slav. Mjafton me diejt, se Ruis i duel me e mënjanue elementin byzantin, prejë lëmët të literatyrës profave të më në kohë të Pjetrit të Madh; Serbis në 18 shekull e Bullgaris edhë më vonë. Randsia e madhe kishtare-politike, qe i përveshej ksajë gjuhe të re kult, nuk i rrshiti Byzancit pa e marrë në kujdes. Kisha e Byzancit gjet në të një mjet të fuqishëm, për me ja ndalë hovin influksit të kishës latine — t'eleminueme në Bullgarë qysh në vjet 871 — edhë nder krahina tjera të Slavve të Ballkanit. 1)

Në tjetrën anë princat slav në Ballkan veprën e apostujve slav e perdorën pors i mjet, për me mkamë një perde ndermjet të kishës rromake e byzantine me ket qellim, qe me u shkepë me kohë plotsisht si prejë Byzancit, ashtu edhë prejë influksit të ç'do fuqis premdimore. E kjo kje arrsyjeja më e forta, pse mreter të Bullgaris i priten dishepujt e apostujve slav me krahë hapët. 2) Rroma nuk majti gjithmonë një pikpamje mendimit në perligjim të perdorimit të gjuhës slavishte në kult. Një nder kundershhtarët më të fortët, qe luftë kundra këtij perdorimit, kje kleri rromak i gjyteteve delmaciane. Për gjuhë slavishte, me gjith kundraveprim të rrebët të klerit rromak e rival të gjyteteve e kundra vendimeve synodale të Spalatit (925-928) 3), qindroj se qindroj nder krahina kishtare rromake, d. m. th. n'Istri, Kroaci Delmaci e nder ishuj të Kuarnarit 4).

1) Përmbi udhtim të Metodit në Konstantinopolis në vjetë 881/882 (Vita Methodii, cap. 13) kqyr veprën e Snopet-it, qe çekëm sypr.

2) Përmbi dishepuj të apostujve slav në Delmaci paraso Glasnik, 63 (1885), 3.

3) Aktet i botoj Rački, Doc., 187-195. Jereček, Geschichte der Serben, I 201, i mbam aktet synodale për të rrëjso me. Për t'u vë në orë janë vendimet synodale, mës me bëjë njëkër as flokë të gjatë. Duket se toka e Delmacjes ishte lënë ende kryekëput prejë influksit të kishës greke.

4) Vajs Josef, Die Nomenclatur in den kroatisch-glagol. liturgischen Büchern, Archiv für slav. Philologie, 29 (1907), 550-580.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARILEVI"
SHKODER (2018)

Numrim i parë i popullsis në Shqypni.

PREJ FRANC SEINER

Çka mund u bâ.

Kohen e shgatrrimit më duel me bårt në Vjenë mâ të shumten e materjalit t'akteve aq me randsi të Zyres së Statistikës, âsht e diejtne tuj u pershkue neper shum të vshtira, e aty Zyrja ushtarake e likuidimit, neper një të paraqitun qi bâni Profesori Dr. Oberhummer, ja la në dorë Akademisë së Dijeve, qi t'i shtëte në pûnë. Akademija mandej mas dishirit të Komisionit balkanik m'a vûni barrë mue, qi ishem kënë kryetar i Zyres së Statistikës e drejtuer i gjith veprimeve per numrimin e popullsis me e punue gjith at lândë të kaperthyeme e me e bâ të perdorëshme per një statistikë. Pûna nuk mujt me u krye aq haptas sa dishrohej, masi mjetet qi na kjene lânë per dore nuk kjene të mjaftueshme e mâ e vshtirë duel pûna e botimeve të studimeve të bâme, pse, masi çmimet e shtypit ishin teper të nalta, Akademija nuk kishte si me ju zotnue asajë pûnë. Per me mujtë me paraqitë vetem ndonji nder pûnë mâ me randsi qi u kryene, Dr. E. Oberhummer botoj n'Anzeiger der phil-hist. Klasse der Akademi der Wissenschaften“ në Vjenë me 17 Ndanduer 1920 (Vj. 1920, Nr. XXI) disa studime të kryeme pergjithsisht mî gjytete, krahina, rrethe, ashtu edhe mî besime, më një qi un në muej të Marcit — Numer i Prillit 1921 i „Wiener Kartographische und Schul-Geographische Zeitschrift“, drejtue prej Dr. Peucker, shtova dy skice më shqillme të nevojshme.

Per kah âna e pasqyrave don vû e broje se kohen e numrimit të popullit në vjetë 1918 viset e marshtrume nder gjashtë becirke (me tri ekspozitura), 26 rrethe e 114 bashki gjytetesh a katundesh ishin të lidhuna me një e katunde kjene numrue rrumull

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

PASQYRË E VËNDIT (populli)

Vëndi	Nr. renduer i Bezirikut	Bezirku a por edhe gijtyeti	Hapsi në km ²	Shpeshësi e pop. per 1 km ²	Numri i			Gjinijet	
					banimeve	i familjeve	i banoreve	maskull	fëmna
Shqyp. e P. Shqyp. e E.	1	Kruja	2373	22	8236	9149	51786	26052	25738
	2	Puka	2107	16	4778	4836	32504	16954	15550
	3	Shkodra. . . .	2897	29	12517	15016	84509	42603	41906
	4	Tirana, Prend.	2838	39	20161	21425	111088	54654	56434
	5	Zhuri	3800	28	16534	18746	99187	50186	49001
	6	Berati. . . .	4480	25	..	..	113551	..	..
	7	Tirana, Jug.	1601	20	5467	6279	31588	14884	16704
		Suma	20096	26	..	..	524217	..	..
Shqyp. e Ep.									II.
	1	Durrësi (Duraz.)	..	..	955	1054	4175	2047	2128
	2	Elbasani . . .	..	..	2056	2192	10102	4967	5135
	3	Kavaja	..	..	979	1233	5453	2730	2723
	4	Kruja.	..	..	787	831	3861	1954	1907
	5	Shkodra (Scut.)	..	..	3243	5522	23099	11580	11580
	6	Tirana	..	..	1848	2204	10251	5090	5161
Shqyp. e P.	7	Berati	..	..	..	1930	9006	4424	4582
		Suma	..	..	..	14966	65947	32731	33216

1800. Kta të dam e ka edhe sot at randsin e vet në e shumta e rretheve a krahinave politikisht, ethnografisht (mas fitesh) a por edhe greografisht përbajnë unitete. Mas rrimesh q i mujta me lã, tuj pasë para Harten e pergjithtë të punuene në fter da me milimetra, mujta me vertetue se viset e marshtrane kapeshin në 20.096 km² me një popullsi 524.217 banorësh, kstët q i per setcillin km² bijshin ka 26 banorë kundra 36 në Bohe—Hercegovinë. Kto vise jshin të dame, neper komin Sakunja, mas dy djalektesh,

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

vil qi gjindet në vënd)

Tabelë I.

Popullsija mbas							Popullsija mas						
komsijet							besimit					xêjes	
Shqypiare	Vllah	Serb-Kroat	Bullgarë	Grek	Jevk	Tjerë	musulman	katolikë	orthodoks	Judej	tirë	Bulkë	Tierë
zirkut me gjytete.													
1311	40	..	..	..	435	4	40506	11105	179	..	..	48891	2899
2486	..	..	..	..	18	..	6963	25541	..	..	..	32375	129
1997	2	1675	5	15	673	142	34706	47810	1983	10	..	59593	24916
6737	1	562	2	14	3724	48	103863	514	6699	10	2	82083	29005
0833	109	26	206	1	718	294	93792	4500	835	..	..	96381	2806
..	..	..	..	..	..	..	85052	..	28499	..	..	..	..
1367	107	..	..	..	220	1	27237	..	4351	..	..	31465	123
..	..	..	..	..	..	..	392119	89470	42616	20	2	..	..
ytetet.													
3436	..	75	..	14	627	23	2457	175	1539	2	2	159	4016
9231	..	..	..	..	869	2	8409	5	1692	..	..	343	9756
5141	..	1	..	..	308	3	4342	..	1111	..	..	875	4578
3824	..	..	..	..	37	..	3855	1	5	..	..	442	2419
1493	..	1049	5	10	1	127	15266	7091	732	10	..	691	22408
9336	..	23	1	..	876	15	9468	18	757	8	..	1916	8335
..	..	..	..	..	..	..	5125	..	3881	..	..	1123	7883
..	..	..	..	..	..	..	48922	7286	9717	20	2	6549	59398

në Gegni e Toskni, qi edhe geografisht perbajne Shqypnin e sipërme e Shqypnis e poshtërme. Kta të dam kie mâtë per the-mel edhe në të punuem të pasqyrave. Prej numrave qi permë-ndem syprî bin 14.015 km² me 379.078 banorë e me ka 37 ba-norë per km2 per Shqypnin e sipërme e 6.081 km² me 145.139 banorë e 24 banorë per km2 per Shqypnin e poshtërme. Asht per t'u vû n'oroe se marshtrimi ushtarak nuk përshîte as gjith Shqypnin e sipërme, as gjith Shqypnin e poshtërme, por jashta kti marshtrim

BIBLIOTEKA PUBLIKE
MARIN BARLETTI
SHKODER (2018)

KRYEPASQYRË (Sumë e rrethe me

B. cirk	Nr. renduer i rretheve	Rrethe	Hapsi në km. ²	Shpeshësi e pop. per 1 km. ²	Numri i			Gjinijet	
					banimeve	familjeve	banoreve	mashkull	femen
Kruja Puka Shkodra Tirana Epert Zhuri	1	Kruja.	965	21	3324	3402	19809	9893	9916
	2	Matja.	1028	22	3805	4056	24015	12019	11996
	3	Ohëri.	380	21	1107	1691	7966	4140	3826
	4	Oroshi	1072	16	2491	2518	17679	9085	8594
	5	Puka.	1035	14	2287	2318	14825	7869	6956
	6	Kiri	1080	12	2109	2052	12898	6774	6124
	7	Leshi.	527	30	2635	2460	16107	8028	8079
	8	Malcija e madhe	790	17	1787	1974	13635	6787	6848
	9	Shkodra.	500	85	5986	8530	41869	21014	20855
	10	Durrësi	395	56	4331	4475	21769	10759	11010
	11	Elbasani	813	35	4981	5513	28716	13746	14970
	12	Kavaja	365	49	2917	3276	17778	8834	8944
	13	Peqini	305	27	1449	1476	8239	4099	4140
	14	Tirana	960	36	6453	6685	34586	17216	17370
	15	Dibra e poshtëre	1065	39	6989	8356	40526	20519	20007
	16	Gora.	555	27	3009	3278	14933	6621	8312
	17	Hasi	445	29	1291	1310	11236	5735	5501
	18	Ljuma	675	28	2964	3277	18322	9650	8672
	19	Malcija e Giak.	1060	14	2281	2525	14176	7661	6509
		Suma	14015	27	62226	69172	379078	190449	188629

gjindeshin pjesë me shumë randsi, si Korça, Gjinokastër, Vlora e në Shqipëri ë sipërme zona ç'prej Elbasanit deri në liqenin e Ohrit e Dibra; nder viset kû flitet shqyp e qî i perkasin Shqipnîs së sipërme është per t'u njehë pa dyshime edhe fshati e Gruda në Nord të Liqenit të Shkodres, mandej Gushja e Gjakova, ashtu edhe Prezreni, qî, në godi të bâm në London 1913 u kujtune lshue Malit të zi a Serbis. Marshtrimi ushtarak Austro-Ungeris pershite zëmren e viseve të gjyhtës shqype e në pjesën e vet mât të ma-

Popullsia civile qe gjindet në vend) Tabele II.

Shqyptarë	Popullsija mbas						Popullsija mbas							
	Komsijet						besimit					xëies		
	Vllah	Serb-Kroa	Bullgarë	Grek	Jevk	Tjerë	musulman	katolikë	orthodoks	Judej	tjerë	Bullkë	Tjerë	
19627	..	..	..	..	182	..	15140	4541	128	..	..	17292	2517	
23763	40	..	..	..	208	4	23885	79	51	..	..	23679	336	
7921	..	..	..	..	45	..	1481	6485	..	..	..	7920	46	
17679	..	..	..	..	..	..	1619	16060	..	..	..	17608	71	
14805	..	..	..	..	18	..	5344	9481	..	..	..	14767	58	
2896	..	..	..	..	..	2	2946	9952	..	..	..	12843	54	
15995	1	1	..	5	104	1	2282	13813	12	..	..	15224	883	
13555	..	80	..	..	..	..	6379	7166	90	..	..	13507	128	
39551	1	1594	5	10	562	139	23099	16879	1881	10	..	18019	23850	
20329	..	538	..	14	860	28	18906	492	2367	2	2	17001	4768	
27709	..	..	1	..	1004	2	26681	1	2034	..	..	18826	9890	
17403	..	1	..	..	371	3	16253	1	1524	..	..	13129	4649	
7928	..	..	..	..	311	..	8229	..	10	..	..	7053	1186	
33368	1	23	1	..	1178	15	33794	20	764	8	..	26074	8512	
39210	96	13	206	1	453	537	39647	2	877	..	..	38843	1683	
8162	..	5	..	..	12	6754	14921	12	..	..	..	14498	435	
11163	..	4	..	..	69	..	10383	853	..	..	..	11186	50	
16222	3	4	..	..	92	1	18214	95	13	..	..	7966	356	
14076	..	..	..	..	92	2	10627	3538	5	..	..	3888	282	
63364	152	2263	30	30	5568	7488	279830	89470	9756	20	2	319323	59755	

dhen asht njaj vend qi i kje lânë e njoftë Shtetit të lashem të Shqypnis.

Prej pasqyrash munden me u xjerre edhe 26 numrat e shpeshtsis, mas numrit të rretheve, kshu qi me një tokë 20096 km2. bin per setcillin numer shpeshtsis 779 km2. Venden mâ të haptin e gjëjmë në becirkun e Beratit (1480 km2) e numrin mâ të naltin e popullsis në becirkun e Tiranës (142.676) e ky becirk ka edhe numrin mâ të naltin (32) e shpeshtësis nder të gjitha

becirket. Nder rrethe më i madhi është ajo e Elbasanit me 1.325 km². Masen e ndermjeme për kah shpeshësia e popullsisë e kanë 10 rrethe, që përshijnë 36% të tokës, më masë të ndermjeme janë 5 rrethe me 16% për kah toka, e 11 rrethe rrin nën masen e ndermjeme me 48% të tokës. Kush ka më pak banorë për km² ndër rrethe janë Kiri (12), Malciza e Gjakovës (14) e Puka (14), e kështu mund thohet edhe për një pjesë të madhe, që është ajo më kah Nordi e Malcizës së Madhe, kështu që bjeshkët e Shqipërisë së sipërme mund thohet se janë viset më pak të banueme në të gjithë Shqipërinë; kështu mund u shtohet Mirdita a rrethi i Oroshit, e një skaj i Shqipërisë, në Epir, bjeshkët e Shqipërisë (17), më një që më e madhja shpeshësi popullore gjendet në rrethin e gjyqetit të Shkodrës (85), të Durrësit (56) e të Kavajës (49). Rrethet e Beratit, Elbasanit e Tiranës për kundër, masi kanë mal, janë banue tepër ligështë, kështu që sado që popullsia e gjyqetit është mjaft me randsi, banorët për km² bin vetëm ka 25, 30 a 36, numer të cillin e kalon rrethi i Dibres së poshtërme në luginë të frytshme të Drinit të zi me 39 banorë për km². Po u vëne në oroe rrethet e gjyqeteve mas shpeshësijet të popullsisë së tyre, mëndë e jashtë gjyqetit, numrimi mas shpeshësije kishte me këndë ky: Durrësi 44, Shkodra 37, Kavaja 34, Tirana 25, Elbasani 22, Berati 18 Kruja 16. Prej këndë shifet se Durrësi e ka popullsin më të shpeshën, më një që gjyqetet tjera, masi kanë male afër, a për edhe këna, rrin mas me numer.

Porsi vise vereverte të popullueme janë për t'u marrë njëto shtatë gjyqete të cillat kanë secilla më se ka trimë banorë; e të gjitha këto gjyqete së bashku na japin numrin e 65.947 shpirtësh e u bjen me këndë 12% e gjithë popullsisë që pat nën sundim të vetin marshtrimi ushtarak. Numrat absolut të këtyre gjyqeteve janë këto: Shkodra 23.099, Tirana 10.251, Elbasani 10.102, Berati 9.006, Kavaja 5.453, Durrësi 4.175 e Kruja 3.871. (Vijon.)

Cubat.

Nji episod prej vepret „Lahuta e Malciës“.

P. GJERGJ FISHTA, O. F. M.

Ty, o Zot, të kjoftshim falë,
Se shum nana met pa djalë,
Se shum gjaku vojt rrkajë,
Shum u bâ gjama edhë va'i
N'at Maltzi — e në Shqypnië,
Kuer qaj Knjazi i Malitzi
Pat dyndë top, pat dyndë ushtrië,
Per me dalë n' Plavë e n' Gusië,
Per me shkelë Lekë e Malcië,
Edhë Shkodren m'e pushtue,
Keqas dhën aj kshitue Indue,
Se shqyphtarët s' po ishin kënë msue
Rob me ndëjë nen themer t'huej,
Pagë e t'dheta me i laë kujë!
Jo, po, rob s'bâhet Shqypitari,
Pse atij fjalë i lanka i Pari,
Fjalë i lanka-fjalë t'vertetë,
Do e sido m'e shkue ket jetë.
Dikû mathë, po, dikû z bathë,
Dikû ngranë, dikû pa ngranë,
Veç se lirë m'e shkue aj motin,
Mbi vedi tue njoftë por Zotin,
E kurrkujë, n'kto troje t'veta,
Mos me i bâ kurr „tungjatjeta“
Prandej, kuer na doli zani,
Se ushtrien Knjazi gatitë bani,
Per me msye ktej kahë Malcië,

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Kahë kjo Plava e kahë Gusija,
Trup në kamë kà bâ Shqypnija;
Mirë kà lidhë një besë të Zotit,
Kà rrokë armët ajo si motit,
E gjatë Cemit, m'atà curra,
Tue luftue burrat me burra,
— Po kisht' burra edhë n' Maltzi —
Të tanë botës kà bâ dishmië,
Se ajo gjallë s'i shtrohej kujë,
Se rob s'rrite nen kamë t'hujë.
E kje at herë qi pika e djalit
— Kù kjenë zgjedhë sokola malit
Nder Shqyptarë edhë nder Shkjë —
Sharruen mrendë e men' mbì dhë
Mish per shpëz e kaçabeta,
Pa kjà m' ta as nanat e veta.

Po, Zot pse qaj Knjaz Nikolla,
Tue kënë m'kamë Mbreti e Stambolla,
Asht lshue gaperr m'vende t'ona,
Kù si heret si n'e vona
Kà rritë nana — djelm si Zana? —
Pse Nikolla i Malitzi

Asht lshue gaperr mbì Shqypnië
Nuk është, besa, asnjë habië;
Pse n'ket jetë, mà t' shumen nieri
M' gjà t' huej lshon hiri e pa hiri
Kuer mos t'kët dangall e mgojë,
M' cak lakmiën qi t' ja pengojë.
Veç ti pvet, ka' i erdh kjo zëme
Knjaz Nikollës, qi sod nën thëmer
Rob Shqyptarët po do me i shtrup,
Edh' at tokë aj me pushtue,
Per të cillen vetoj motit

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Shpata-rrfë e Gjergj Kastriotit?
Zëmra i ardhka prej Moskovit!
N'Petrograd Cari i Moskovit
Nji bërë t'madhe po kisht' bërë,
Me e ndië plak e kalamâ:
Se aj natë t'madhe s'do t'kremtote,
Se aj kumarë as krushk s'do t'shkote,
Gostë as darsëm nuk do t'ngrifte,
S'do t'u lare as do t'u krifte,
As do t'dilte n'log t' kuvendit,
Per pa i hîë Stambollës permrendit,
Per pa kye mbî post të Mbretit,
Me u bërë zot i tokës e i detit
Edhë Europës tregun m'ja prër,
Mos m'e lënë me shitë, me blë,
Mos m'e lënë me çilë kund punë,
Por me bërë qî ajo perdhunë,
Per me çue 'i grimë bukë të shpija,
Rob të ngelte n'kithetra t'ujja:
N'ato kthetra me gjak zhye,
Msue gjithmonë n'gjâ t'huej me rmye.
Por, pse ishte' i skile e vjeter,
Si per fjalë ashtû per leter,
Mos m'ju gjetë kund nji shoq tjetër,
Aj po e dite mirë e hollë,
Se isht' do punë me hîe n'Stamollë,
Se edhë Turku, medjë, s'thehej
Ashtû letë, si ati' i pelqehej,
Prandej zën aj me trillue,
M'shpinë Shkjeniën Turkut m'ja lshue,
M'ja lshue m'shpinë Shkjët e Ballkanit,
Qî me i qitë kta punë Sulltanit,
Me i qitë punë kta i hecë m'para

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Me trazime e punë t'pamara
E mandej vetë prej Rusijet,
— Si harusha prej pusijet —
Me i rà Turkut fulikare,
M'e zhbîë m'vënd, m'e qitun fare,
Per pa bâ me mend pleqnië,
Se me at punë boten unjë
Mujte, ndoshta, m'e pshjellë n'zi...

Kuer ket punë e kà pleqnue,
Kà marrë trimi e n'odë kà shkue,
Kà ndëjë m'tryezë e âsht vûe me shkruë,
Me u shkruë miqve kahë Serbija,
Kahë Zagrebi e kahë Sofija,
Me lidhë besen shkaf âsht Shkja
Mbi Baltik m'Çanak — Kalà;
Edhë, tok kta ndermjet vetit,
Mos m'ja dà të keqen Mbretit;
Por m'e nzitë — por m'e merzitë,
M'ju vardisë si 'i ditë per ditë,
Herë per shtek, herë per kufi,
Tash me peng, tash me pleqnië,
Por gjithmonë, po, pa kanû,
Veç si t'mujnë n' teposhtë m'e vû.
Masandej, ky zogu i Shkinës,
Merr e i shkruen Knjazit t' Cetinës,
Merr e 'i leter ja anglatisë,
Me dredhië tue ja qendisë:
— Ti, qi jë qaj Knjaz Nikolla,
Falmeshndet Cari i Ruslës.
Se un zâ t'madh per ty kam n'lië,
Qi jë trim e gerzhelië,
Qi jë burrë e kuvëndtâr,
Me t'a drashtë hijen anmika.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Por, me gjasë, kjo fjalët s' isht' gjâ;
Pse, qe, ti m'at gúr Cetine
Më kè ndêjë me 'i gjymsë opange,
E jè bâ, po, gazi i dheut,
Tue merzitë miq e kumarë,
Veç e per bukë thatë në gojë.
Mje sa Turku, per brîë tejet,
Dredhun çallmen m'vetull sÿnit,
Derdhë shallvarët aj pola-pola,
Rrin e bân kokrren e pallës,
E as m'e pà ti s'mund t'a shofish
Per mbas kodërs së pilafit...
Po a, thue, t'la ty kama e dora,
A se njitë jè, ndoshta, n'rrogë,
Jo se hië kè búlk n'e huejen,
Qi s'po ndihesh kund per s'gjalli?
Mo', bre burrë, se nuk kà hije,
Urtë me ndêjë cubi i Cetinës,
Edhë n'shpië me shkue aj motin,
Tuj u ndeshë nper furka t'gravet!..
Po a s't'a mushë sÿnin Shqypnija
Me ato male të madhnueshme,
Me ato fusha të blerueshme,
Qi kurrkund s'jè kah orvate,
Me ja shkye 'i skundil per vedi?..
M'të, krahthatë, e mos rri fjetun!
Pse, pa lujtë ti kamë e dorë
S't'nihmon Zot as i Shen Nkollë:
Por, ti luej — nafaka luej,
Kà pasë thënë aj burri i huej.
Sà per bukë e per fyshek,
Piqu m'mue, se t'i qes vetë:
Edhë vëne ksulen m'sÿ,

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Se të nget Mbreti i Stambollës,
Pse s'e lâ me t'prekë me pupel. —
Letren kshtû Cari e kà shkrue,
Edhë mirë e kà palue;
E kà mbyllë me dyll të zi;
Ja kà dhânë kasnecit t'ri,
Me ja çue Knjazit t'Malitzî.

Letren n'gjì kà qitë kasneci:
Kà thekë kamët aj sa mund heci:
Kà lânë mbrapa fushë e zalle,
Kapercye kà bjeshkë e male,
Edhë dalë kà lum e shë:
Kà shtektue per ujë e dhë,
Dër qi 'i ditë, tue marrun dielli,
Në Cetinë kà behë aj filli,
— Shtjerrë opangat, grisun setren —
Knjazit n'dorë kù kà dhânë letren,
Me dyll Carit si e kisht' mshilë.
Kà marrë Knjazi edh' e kà çilë,
E kà çilë edh' e kà kndue,
Trië herë rresht aj e kà kndue,
Trië dit rresht edh' është mendue,
Masandej aj fjalë kà çue
Njatij Vulo Radoviqit,
Kerkserdarit t' Vasoviqit,
Qi me dalë me rà n'Cetinë,
Pa kqyrë shtek, pa kqyrun stinë —
Me flutruë si gjeracinë,
Per me u pjekë të „Gospodari”
Njiky Vuloja serdari
Kishte kënë një trim i çartun,
M'e pasë randë toka me barun.
Pa të prë kund s'ishë marrë,

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Pa fjalë t' tij ngarkue s'isht barrë,
Pague s'ishte varrë as gjak,
S'kishte vûe nuse n' duvak,
As isht' dà gjýgj a pleqnië,
Pse edhë turku i Malitzi
Po e kisht' pasë shqype mbi krye,
Mos me e lânë me pà me sye:
— Se edhë 'i pûnë ky zogu i Shkinës
Po e kisht' bâ m'at udhë t'Cetinës.
Paska marrë e shi në rrugë
Per terthuer vûeka nji strugë,
Edhë i çeka fjalë terthores,
Qi shka âsht turk i Cernogores,
Mos me mujtë me e shkapercye,
Per pa là 'i dukat per krye —
Bre kisht' kënë edhe 'i farë burri,
Larg e larg me i dajton turri.
Ftyra e tij, porsì duhija;
Sýni i tij, tanë zjarm e shkndija;
Vetlla, trashë, ngerthye kulâr,
Porsì lesh derrit bugâr;
Vesh e m'vesh dega e mustakut,
Si dy korba lidhë per lakut;
Edhë i mriñje kryet më trà:
Burrë i atillë me sý me u pà.
Veshë e mathë e m'armë shterngue,
Kishe thânë se âsht lë drangue.
Kë ë Knjazi fort e dote,
Fort e dote — edhë e ndigjote;
Pse edhë i urtë aj kishte ndollë
Me ja prë mendja fort hollë
Prandej Knjazi i çeka fjalë
Në Celinë per ngut me dalë.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Edhë Vulja bjen m'Cetinë,
Pa kqyrë shtek, pa kqyrun stinë —
Tue fluttrue si gjeraçinë.

N'at Cetine kuer Vulja zbriti,
Atë Knjazi mirë e priti,
Mirë e priti — e niodë e qiti,
I qiti duhan e kafe,
Edhë nisi kshtû t'bâjë llafe:
— Kû jë, Vulë, eh kopilane!
Se ti ujk, po, në na u bane,
Ke s'po duke kahë Cetina,
Kû kè miq e pobratina,
Qi s'të ndrrojnë me sÿ të ballit?..
Po a kè mÿjtë?.. a kè farë hallit?..
Si po t'shkon n'Vasoviq moti? —
— Per jetë t'andel.. si do Zoti,
Zën e i thotë Vulo serdari;
Pse sivjet, lum „Gospodari“,
Nuk kà pasë toka valigë,
E kà ardhë nji kohë e ligë,
Sa nuk dië si kà m'ju bâ,
Per me pshtue do rob e gjâ,
Pse edhë buka âshi tuj na lânë. —
— Hajt, eh që'! Knjazi i kà thënë..
Se s'po gjënë cubi me ngranë..
Se s'po gjënë skyferi mîsh..
Se ti e xjerrë koren dyfish..
Mjaft t'i bishë ndoj vendit prë,
Se po e bân me lopë e që,
Sa me majtë njerzt e kujriës,
Jo se mâ gjinden e shpiës..
A din shka, Vulo Serdari,
Ndiej shka t' thotë ty „Gospodari“.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Pshtiëlli bashkë njadisa cuba,
T'idhtë si gjarpni nder kaçuba,
T'letë e t'sheptë si gjeraçina,
Edhë lshoj ti kahë Vranina,
Per me vrà e per me prë,
Per me djegun gúr e dhë,
Mrende tue vjedhë e tue plaçkitë,
Tue grabitë — e tue robitë,
N'daç me natë e n'daç me ditë,
Se un prandej të kam çue fjalë,
Dër n' Cetinë një herë me dalë;
Pse dishka mue tash m'kà kcyë,
Prap me Turk me u kapërthye,
Prap me Turk, po, na me u vrà:
Pse edhë as hije, tham, nuk kà,
Urtë me ndjêjun Turk e Shkjà — —
E kështu tue ligjirue,
Krye më krye tue bisedue,
Hollë e gjatë e kà qortue,
Si me u sjellë e si me u prûe,
Per m'e lã Vraninen n'gjak.
E si vesht janë marrë me fjalë,
Knjazi m'bukë atë e kà ndalë,
Edhë falë i kà do pare
E i kà falë një „xheverdare“,
Krejt n'argjan kandakut ngrië,
Mos m'ju gjetë shoqja n' Maltzi:
M'e drashtë vjerrun në sergjië,
Jo mã m'krah të një luftarit,
Jo mã m'krah t' Vulo Serdarit,
Qi ishi' me brë hekur me dhanë.
At herë Vulja është cun në kamë;
Kà bã Knjazit „tungjatjeta“

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Edh' është nisi malit perpjeta,
Udhës me mend aj tuj perblue,
Si Vraninen me shkretnue,
He! atà Zoti e pasët marrue!

DUKË KËNDUARË NJË LIBRË

„Les Confins Albanais administrés per la France.“

1916-1920

Veprë e Jacques Bourcart, Paris, librairie Delagrave, 1922.
Një volum 27x20, 307 faqe, dy kartë gjeologjike, njëra prej të cilave 78x46 centimetra, me shumë figura, profile, radhua.

Këndonjësit e mij e njohin Zin J. Bourcart me qenë se dhe më parë kishte dhënë veprën *L'Albanie et les Albanais*, fryt të një banimi dhe studimi gjashtë vjetësh në Shqipëri. Si një pemë më të arrira dhe më të shijshme të atyre studimeve autori po na jep sot librin që po bën subjektin e këtij artikulli.

Është një kënaqësi, një pallë e madhe për njerinë të shohë një studim si ky që po na jep sot ish-militari francez në ushtëritë të Orientit, një veprë fjeshtë diturake, e shoqruarë në dituri, me asnjë marrëdhënie me politikën, lark zihkave të ditës dhe të ambicjonevet të njerëzvet. Vepra mi të cilën flasim është me të vërtetë një libër diturie në të cilën përshkruhen nga pikëpamja gjeografike, gjeologjike, minerale dhe botanike krahinat që kanë administruarë Francezët (1916—1920) në kohë të luftës, të Korçës, Pogradec, Gora, Opar, Kolonjë, po tër duke u-nderë më tepër

dhe më një mënyrë më të thellë në përshkrimin e atyre krahnave autori flet dhe mi gjeologjin e gjithë Shqipërisë, më një mënyrë që, libra e tij mund të shikohetë si një veprë e mbaruarë në gjindje të saj. Edhe mund të themi se studimi i Bourcart-it është një prej të parëve në këtë radhë, në mos prej date, po të pakën prej importancës që ka lënda.

Me të vertetë shkrimet mi gjeologjin e Shqipërisë dhe përgjithësisht mi përshkrimin diturak të këti vëndi, nukë mungojnë sot. E para librë nga kjo pikëpamje është ajo e Ami Bonë (La Turquie d'Europe, Paris 1840. Përkëthim gjërmanisht në dy volume. Vienne, 1889), librë që munt ta shikojmë si pionieri i studimtarëve të tokës senë, duke folurë mi gjeologjin, faunën (kafshëtë), florën (bimërat) e saj. Bibljografija qe mban libra e sotme e Bourcart-it radhit 300 vepra dhe na jep kështu një njoftim të dobishmë mi subiektin që na intereson dhe një udhëheqës për kërkimet që munt të duamë të bejmë.

Këtu do të kujtonj se Z. J. Bourcart që dy vjet e tëhu bën rregullisht bibljografin shqiptare dhe compte-rendu të botimevet mi Shqipërinë ne e përkohëshmia La Géographie. Kështu që vetë është në rjedhje të gjithë sa shkruhenë për Shqipërinë, dhe këtë vend e bën të njohurë ne bota e qytetëruarë.

Autori e ka ndarë librën e tij (dhe le të themi qe tani se kjo librë është shtypurë me kujdes mi një kartë fort të bukurë) në tri pjesë: Gjeologji, gjeografi fizike, gjeobotanike dhe at bro-pogjeografi.

Në pjesën e parë gjejmë një pikturë diturake të truallit tonë, pikturë të mbushurë me fjalë të diturisë sakaia gjeologjije pak a shumë të çuditëshme dhe aspakë të shijshme (faqe 29—11) me emërat e stratavet dhe të gurrëve. Nga këndimi i kësaj pjesë mësojmë se dheu dhe guri i gjelbrë (serpantin) gjendetë në gjysmen lindorë të truallit tënë. Kur se ana qe shikon detin adriatik është mangut sojë. Prapë shohim se graniti, az gur dhe shkëmb i fortë, shihetë vetëm në male të Peritit (përfundim i Manastirit) dhe

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Nerëçka (perëndim i Fillërinës) që të dy mbeturë sot jashtë Shqipërisë, dhe gjith toka e vëndit tënë, gjith anët e saj, janë formuarë prej dheut kretasë (c r ê t a c é e). Në këto faqe gjejmë nocione të plota për gjeologjinë, po bashkë me 'to edhe njohje me një dobi praktike, si shënimet që tokojnë këtu atje mi metalet, bje fjala, për hekur, krom, bakër, amiant, talk qe mbajnë dherrat e gielbrë (faqe 40); për lignitin (thëngjill toke), gips (alçi), asfalt (f. 100); për lignit dhe ujërat squfurorë (f. 211). Këtu atje, po mjerisht fort rallë (f. 123) gjejmë një shënim për fosilet (reshnat e gurosura) që takohen në Shqipëri, dhe tekdo pastaj shënime plot këshille — po edhe me sa qërtime! — permi prishjen e pyjevet, mi zakonet e pamëshirëshëm që ka Shqipëtarit të presë druarrët dhe të shkretëtojë fagen e malit.

Në kryen e dytë të librësë, të shogruarë në gjeografija fizike, gjejmë një studim të hollë dhe plot ndergjegjëje per lumënjtë tanë, si edhe përshkrim të krahinavet Korça, Kolonja, Gora, Mokra, Skrapar, Tomorica, Vërça... Edhe këtu, pranë njohjevet me një interes tjeshtë obiektife mi fuqinë elektrike që munt të na japin lumënitë, për shembllë Mati (f. 140, 1 '0), ujërat afrë Korçësë (f. 211), lumënjt e vegjël që derdhën në Shkumbin (f. 222)...

Thamë se libra e autorit tënë është stolisurë me një shumicë copash që meritojnë të njehenë prej këndonjësvet tanë, dhe nukë kundraqëndrojmë do ne tërheqja që të citojmë disa prej syresh.

„Ligniti është afrë faqes' së dheut në Morava (Mali i Korçësë) nga Drenova gjer në Plasë... Në kohët kur Francezët qen' në Korçë sasija e këti thëngjilli i nxjerë nga toka u-shutërua teprë. Ky lignit munt t'i japë kësaj krahinë një lëndë zjari fort të çmuarë, dhe me këtë mënyrë të shpëtojnë pyjetë kaqë të shkretuarë... Morava do mprojturë prej dhivet dhe sëpatësë, se ndryshe ujatë që rrjedhin soje dhe zbresin në fushë, do të shtëtojnë. Në u-shtofshin drurët edhe ujërat shtohenë, se këto vija janë të vetmit miet për të ujiturë fushën pëllore të Korçësë“ (faqe 211).

„Gora në Niça ka më tepër pyll se Gora në Voskopojë..

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Në Niça pyjet janë fort të bukura dhe të mbëdhenj, katundet janë poreskë dhe të pasurë, lopët të mbëdha gjejnë një kullotë të majme në verë, mi brigjet e lartë..." (f. 214).

„Gora është një krahinë pyllore, po lisat e saj duenë mprojturë prej dhivet. Si edhe Morava, ky vënt i lartë, munt të jetë një vënt i kandshim për banorët e fushës' së Korçësë dhe të Starovës në verë... Ligniti është mi cipën e dheut në Krushovë, Dardushë, Niça... Banorët e Gorësë janë inteligjentë, punëtorë dhe të shkathët, më të begaçmë dhe të përparuarë se njerëzi e krahinavet fqinjë“ (fq. 216).

„Opari që ka qënë një herë i mveshurë me pyje, sot është fare pa drurë, nga shkaku i bagëllivet dhe i katundevet që e rrethojnë. Me gjithë këtë në skajë të lindjesë ka akoma pyll bredhi, dhe në Bofnia dhe Vari-Lamit drurë shekullore dhe të mbëdhenj, më tepër ah. Kreshtat e larta janë mbuluarë me kullota si ato të Alpevet. Përgjithësisht ky çpyllim i jep një fytyrë të egrë vendit“... (f. 239).

„Lënga është mbare mali më i interesatshmi i Shqipërisë së Mesme: këtëj njeriu ka më të bukuren pamje se nga perëndimi, vështrimi zgjatet gjer në Adriatik, m'at anë brigjevet flysh të Vërçës, Silovës dhe fushës së Myzeqesë; nga juga është Tomori dhe Sinja...“ (f. 240).

„Skrapari ka klimën e kontinentit, po Tomorica dhe Vërça, që janë ngjiturë, me të ndjejnë influencën e Adriatikut; ullini rrëfeketë që në Dobrën. Në dimrë ndërimi është shumë i përnjëhertë. Kur njeriu vjen nga Gurr i Prerë, dhe zoret nga Opari plot dëborë, Tomoricën e gjen mbuluarë me dule. Fatkeqësisht çpyllimi (të prishurët e drurëvet prej dhivet dhe sëpatës) dhe zjaretë kanë shkretuarë gjithë krahinën; kani kanë mbeturë vetëm disa katundë fort të varfrë“ (f. 260).

Gjetkë gjejmë fjalë të ngjyera me një sentimentalismë lirike, lëvdatëse për neve.

„Qëndresa e vërtetë e Shqiptarëvev është besa, do me

thënë besnikërija në fjalë, dhe besimi i hospitalitetit. Në shetitjet e mija dhe në mbarim të detyrës s'ime administrative nuk kam pasun asnjë shkak që të qahem nga kjo racë e bukurë; përku-ndrazi, kam qënë fort i kënaqurë. Cilëtitë më të rralla në Ballkanet, përcmimi i parasë, respekti i nderit dhe i besësë, bashko-hën në këta katundarë me kurajon me aktivitetin dhe zotësinë për punë... (f. 289).

Këte simpati për kombin tënë shkronjësi e rrëfen që në krye të veprës se ne çë këndojmë në faqe 9 të librësë: „Me gjith forcimet e bërë prej një tok studimtarë dhe dijetarë, dhe me gjithë interesin praktik dhe teorik që na jep studimi i Shqipë-risë, ky vënt është akoma fort pakë dhe shumë liksht i njohurë. Dhëntë Zoti dhe kjo vepra e ime sa do të meta dhe të zbraza që munt të ketë, shërbeftë për të bërë që të njihetë më mirë ky vënd i bekurë dhe populli i tij kaqë i interesatshim; kjo është dëshira ime duke nxjerrë në dritë këtë libër. Popullata e malevet, të cilët tekdo më kanë priturë bukurë, si dinë të presin vetëm në Shqipëri, duke ndarë me mua atë të pakën që u ka dhënë Zoti më kanë ndihurë sa kanë mundurë. Në qoftë se kjo veprë munt të jetë e dobishme për vëndin e tyre, kur të ketë mundurë të gëzojë paqën dhe qetësinë që u ka munguarë kurdoherë, në qoftë se munt të shërbejë për të forcuarë lithkatë nërmjet Francësë dhe truallit të Skandërbeut — që kaqë kujtime të bashkët i afëron dhe të bëjë që të durojë kujtimi i punësë që disa Francëzë, të panjohurë këtu, kanë bërë në Shqipëri, unë do të jem më të te-prë i shpërblyerë prej mundimevet që hoqa në të tri vitet që rrojta atje“.

Po e shihni se libra e Bourcart-it, më lëndë e begaçme të saj, do të shërbejë për të bërë vëndin tënë të njihetë. Kjo njohje është edhe më më tepër rëndësi për neve, Shqiptarët, që kemi një dijë fort të mriegulluarë dhe të pamjaftë për truallin tënë. Kemi nevojë që ta njohim këtë vëndin e voglë — dhe aqë më të dashurë sa është më i voglë — që fati na kufizoj si fole

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

banimi Duhetë pra që të dimë, që të këndojmë çdo botim mi Shqipërinë, kudo dhe në çdo gjuhë që të shtypetë. të jemi në rrjedhje, në kurent të idevet mi Shqipërinë, të studimevet dhe kërkimevet mi te.

Rënimet diturake kanë edhe një rëndësi më të madhe, se ato — jasht pasionevet politike dhe rivalitetetevet shtetnorë — heqin vërejtjen e botësë, dhe më teprë akoma të botës së qytetëruarë dhe të diturëvet, pa no një interes praktik.

Kërkimetë gjeologjike gjejnë një punonjës të palodhur sot në Z. Ernest Novack, dijetar austriak, qi kishte zënë të punojë në Shqipëri që në kohë të okupatës austriake, dhe sot është duke punuarë per llogarit e Shtetit t'onë. Zëmë ngoje librën e bukurë të këtij dijetari, të emëruar: Beiträge zur Geologie von Albanien. I Teil: Die Malakasta. Stuttgart 1922. Z. Novack do të vazhdojë botimet kësaj fare.

Është mirë, dhe më teprë akoma se mirë që të nisim dhe me të jipemi pakë pas studimevet diturake mi vëndin tënë. Të tilla vepra do të bënin një reklamë fort të dobishme dhe të ndershme për Shqipërinë: emri, fama dhe zotësija jonë do të mirrnin një diplomë për maturitetin dhe zotësinë tënë. Autori i librsë që na okupoj gjer më tani, është atashuarë në Laborator të Geografisë Fizike, në Sorbonne, fakultet të Diturivet, të Parizit. Direktori i këtij laboratorit është Z. Louis Gentil. Me përpjekje dhe interesim të Zotit Bourcart është krijuarë n'atë laborator një bibliotekë e çmueshme mi Shqipërinë, si edhe një koleksion gjeologjik dhe mineralogjik të vëndit.

M'anë tjetër, me qënë se në Paris kemi disa studentë, do të rrëfenj shpresen që të shoh no një prej tyre që të okantojë atë laborator të Sorbonnes, dhe të mësojë metodat diturake që do të muntja t'i përdoronjë me dobi dhe fitim të madh në kërkime që do të bëjnë, dhe që duhet të bëjnë në Shqipëri. E di që studentët tanë e këndojnë fort pakë, mënyrë dhe fare Hyllin e Dritës, se padyshim „politika“ dhe mënyrë kafenetë janë sënde

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARI BARLETI"
SHKODER (2013)

më të lehtë dhe më të kandshme se këndimi i një së përkohëshmes shqipe me landë serjoze. Po dua të besonj se mbare no një prej fonkcionarëve të Ministris l'Arsimit e këndon këtë artikull dhe munt që të vëndosetë prej asaj Ministrie detyrimi i një studenti bursier të zoti, të frekantojë laboratorin e sipërthënë padyshim studenti vetë, Shteti dhe vëndi do të kenë sojë një fitim dhe nder.

Tiranë, 3 Kallnuer 1923.

Lumo Skendo

Lajme.

Rrokull Botës.

Sa heresh qi muerem me paraqitë giëjen e pergjithtë të Europës nder numra të vjetës së kalueme të ksajë së Perkohëshmes s'onë, të vjetës, po thona, 1922, qi kje vjeta e Konferencave e e mledhjeve, diftueme pesimizëm kû mâ të madh, kû mâ të vogel, e tash së vonit, sidomos masi u njall aq me t'eger çashtja e Orientit, thame çiltas se kah syni nuk na shifte kund gjâ per fije, as zemra nuk na ndiete mirë per të mjerem mori Europe e çilla, çue lugat, nuk ka se kê me hanger posë vedit.

Nji telegrafë qi, pak para të shkojshin në shyp kio fletët e mrame, na ra në dorë, rreshtote do lajme të cillat, nat shkurtime e vet, diftojshin shum. Telegrafa thote se Franca, Italia e Belgji kishin votue per pushtimin e Rubritë së Franca per ket qellim kishte bært 38 trenë me ushtarë e çue nder tokë të Germanis; se Ingilterra kishte votue kund; se Greqja gatohej me u pershkue neper Thracjen lindore per me i ra Stamollës; se Tur-kija kishte permirësue çetat e ushtarëve të vet per me u ra ing-

lizëve. Lajme të shkurta kto, por qi, në perpillim, na paraqesin mjaft çiltas gjëjen e rrezikëshme t'Europës marë.

Puna qi bjen më në sý në ket gjëje të pergjithtë është të shkputunt e Ingilterrës prej Shteteve tjera t'Ententes qi ishin mledhë në Paris per me i dhanë marim çashtjes së shperblimeve. Ingilterra desht me u ndëjë pa hiç tjeter gjykimeve negative t'eksportëve të vet, tuj ja pre uzdajen Shteteve ngallnÿese të kontinentit per një permirësim financiar, tuj shtye në një kohë të pakaktueme problemin themeluer të pagesave germane. Bonar Law veç ksajë pûnë diftoj me veprim të vetin edhe se në vënd qi me u perkujdesë per gjëjen e vshtirë t'Aleatëve, shkaktue prej paralizimit të shperblimeve, i dha disi më randsi gjëjes së detyruemit aq sa me bâ flî, si thonë Shtetet tjera t'Ententës, e me lânë krejt mas dore interesët e kreditorëve europjan. Në „Foreign Office“ diplomatt e Ingilterrës diftuene se nuk e kishin kurrkund mënden me u lidhë per pa u pasë dhânë marim marrëdhanjeve qi ata kishin nisë me Amerikë shi per pûnë të rregullimit të detyrëve të luftës. Por prap në tjetren ânë prej Shteteve të Bashkueme nuk ka mujtë me u diejtë kurrresi se ç'mendimit janë më ket çashtje. Dihet vetem, mas fjalëve të Hughes, se çashtja ekonomike europjane është një çashtje per të cillen Shtetet e Bashkueme kan interesë të madhe. Por Hughes pat thânë edhe se shperblimet nuk kan kurrfarë të perpjekunit me detyrë lufte qi Europa i ka Amerikës, pse kto nuk randojnë aspak mi kapacitetin e Germanis per me pague, e të shkimunt e tyne nuk kishte me e shtue kurrnji grimë at kapacitet. Perdorimi, vijon Hughes, i masave t'egra per me xierrë shperblimet kishte me shkaktue rrjedhe të kqija, qi ndoshta kishin me rrenue krejt pshletjen e pagesave.

Bonar Law ndjekë fillet qi kan Hardin e Hughes, pa vû n'oroe aspak a vënet aso dore në rrezik gjëja e pergjithtë e Europës. Gjith Orjenti europjan është në një gjëje kaotike, gjëja e financave germane është katastrofë, ndaxhelat e aleatëve të kontinentit janë randue aq, sa nuk mund kurr më. Ingilterra, mas

Ameriket, është i vetmi Shtet ngallnyes qì per kah parja e ka pûnen në terezi, e prandej shum ushqejshin uzdajë të bukura se në cashtje të shperblimeve do të diftohej një mëndjet me aleat të vet. Por vallja u suell ndryshej, qindresa e inglizëve n'at menden e vet qiti poshtë të gjitha uzdajë të disa kishin në Konferencen e Pars-it e kshtû Europa gjindet para një faktit të rî, pse është e para herë qì mas lufte kputet solidariteti ndermjet aleatvet.

Por tash si ka me vojtë pûna? Mirë se Franca, Italia e Belgji po u shternguekan e po qindruekan një beset; a mjafton kjo pûnë? Sugurisht qì jo, e veprimi i shpejtë i Francës rë pushim të Ruhr-it na nep shkas me drashtë ndonji të papritun.

Të gjitha fletoret e Germanis janë një mëndje per kah gjykimi i pûnve mas vëndimit të bâm prej tre Aleatëve per me pushtue Ruhr-in. Fletorja socialiste „Vorwaerts“ dishmon se nuk mund pelqehet kurrnji vëndim mas traktatit të Versailles, veç at herë kuer Komisioni i shperblimeve r'i kët mohue një moratorje Germanis e kjo mos të kët pague në kohen e caktueme, e edhe kta vetem at herë kuer Aleatët të bin në godi mî masa të nevojshme qì do të mërren. Traktati i Versailles e mpron Germani prej ç'do veprimit t'izoluem të ç'do Shtetit, po veproj ky në mende të vet. Edhe „Vossische Zeitung“ mëndon se gjëja e sotshme ka me marrë njat rrjedhë qì t'i napë veprimi i Poincaré i cilli, po punoj si jurekonsult, ka me mëndue se Germanija nuk do të shofë shëj anmiksijet në kurrnji vëndim të bâm, e po veproj si njeri politike ka me ju mushë mëndja se Germanija është teper e ligësht per me xjerrë konsekuenca prej ndiesivet të tija; por nuk a pûnë qì bâhet me lânë të zotnojnë ndiesit mî kujtime juridike. Populli german ndin fort ç'do manifestacjôn të Francës e ç'do vëndim, ç'do veprim anmiksuer ligshon të perpjekunat shpirtore ndermjet dy popujve, në mndyrë qì damet mundet me dalë at të randa, samos me mujtë me u ndreqë mî. Poincaré do të ven n'oroe a është aj mjaft i fort, e Franca bashkë me të, per me pengue ç'do bashkëveprim me Germani. „Achner Abendblatt“ thotë se Gabineti i ta-

shem nuk do të pelqeje kurrnji detyrë së cillës nuk mund i vije populli aleman. Kuer të vije koha me i pergjegjë Francës negativisht, Reichstag-u do t'i perkrahet qeverisë. „Boersen Zeitung“ është edhe ajo mëndimit që të gjitha klasët e popullit german e kanë me detyrë me pshtetë qeverinë. Fletorja „Germania“ flet edhe më çilfas e thotë, se politika e qeverisë franceze ka kënë një dishmi e kuartë se Aleat nuk mundën me kënë më një mëndjet e se nuk ka me shkue shumë e tjera Shtete t'Ententës kanë me njoftë egemonin despotike të Francës. Fletorja „Zeit“, organ i partis së popullit, bjen kujtimet që bënë „Matin“ më gjëje e thotë se ndermjet të Germanisë e të Francës nuk ka me kënë më pagjë. Nuk është e vertetë se Berlioni don me pasë të perpjekun vetem me Washington e me Londer, tuj lanë mas dore Paris-in. „Berliner Boersen Courier“ shkruen: Dollari çohet e marku bjen, kështu që Germanija nuk mundet më me gjetë uha. Jemi pra në një kohë decizive: Germaninë e shofim të mytne nder pare-leter. Franca e Belgji e vënë vedin në rrezik me hupë nën peshë të shperblimeve që kishte me u dashur të paguete Germanija. Sot pra është koha, ajo më e fundshmeja për Aleat, që të qortojnë gabimet e bënë parandej. Sot lypen masa të rrepta, por edhe të bame me shumë kriter. Ingilterra u shmang, a, si pat thënë dikur princi von Bülow, „uli kavallin më tryez“, kështu që gjithë puna ranson sot vetem më tri Shtetet tjera. E kjo punë ka me dalë mjaft e vshtirë, masi qindresa e Germanëve ka me kënë më e eger, tash që shofin Ingilterren disi më prej edit.

Gjëja e pergjithtë ka marrë një egercim më të madh edhe neper urdhen që paten arit luftarake t'Anglis me u bashkue nder ujna para Stambollet. Ky urdhen kje ai që i dha shkas edhe Turqisë me i forcue ushtrit e veta për me mujtë me kënë gadi jo vetem për një qindresë, por me qellim edhe që me u rëndë hinelizëve. Në tjetren anë Shtypi europjan ka folë shumë për mobilizim t'ushttrivet greke. Thonë se ushtria greke kah Demubasar ka kund një 30.000 ushtarë të gatuem, që kanë për komandar generalin Pengalos. Kështu shtypi flet edhe për një mobilizim ushtrie në

Jugoslavi, kû sherbimi ushtarak u bâ i detyrës hem edhe per gra, per deri kû kto mund u shtijshin në pûnë.

Ingilterrë. Agencija „Reuter“ laimon se qeverija inglize u ka dhanë urdhen gjith të vetve qi gjinden në Stamollë me ndëjë gadi per me dalë. Ky vëndim, si edhe disa urdhna tjerë diftojnë se inglizi gahet me veprue me një herë po kje se Qemal Pasha i pergjegjet me t'eger letres qi Curzon i drejtoj në çashtien e Musullit. Disa lajme tjera thonë se qeverija e Angorës ka diftue se don luftë ma parë se me lshue Musullin. Mustafa Qemali, mandej, man uzdajë se aleatt nuk kan me ra në godi në konferencen e Paris-it, pse kjo pûnë kishte me i ra per shtat Turkis. Populli i Ingilterrës duket se s' është mendimti qi të bâhet një luftë kundra Turkijet, por, po kje se shperthen kjo luftë, kish-te me pshtetë qeverin e vet. — Në Londer janë tuj drashtë se të prishunt në Paris ka me i dhënë shkas Turkis me prishë edhe konferencen e Losanës, një pûnë kjo qi kishte me sjellë dame të randa. „Times“ mërr prej Stamolle se Reuf bej, tuj folë n'A-semblë t'Angorës, tha: 1) Karagashi nuk mund shkaputet prej E-drenjet; 2) Turkija lypë plebishit per Tracjen prendimore; 3) Tur-kija nuk mund njëfë kurnji shtet armen, posë Republiket armene në Kaukaz, me Erivan per kryegjytet; 4) Para se me lënë lirë grykat, Turkija lypë dorzani të plotë per sugurimin e detit Mar-mara e të Stamollës; 5) Turkija, nuk pelqen kurnji kontrol të huej nder vende të veta; 6) Mosuli është nder kufij të Turkis qi janë caktue prej lidhjes komtare e shumica e popullsis perbâhet prej musulmansh; 7) po kje se Turkija nuk mund xjerrë shper-blime në Losanë lypë me e rregullue ket çashtje vetem per ve-tem me Greqi; 8) per çka u perket „kapitulacioneve“ Turkija u rrin vëndimeve të lidhjes komtare, të cilat nuk i bari kapitula-cjonet. Biseda e Reuf begut ka shtue pesimizmin në Stamollë. Shtypi i Stamollës lshohet kundra Ingilterret e sidomos kundra Lord Curzon, tuj u ankue se q' është kan pengon pagjen pse flet me perfaqësues të Turkis si kishte me folë një mues i klasës

fillore me xânsa të vet. Tyrqt nuk janë kondend as me perfaqësues të Francës Barrère e Bompard, pse me indiferentizem të vetin diftohen kundra Turkijet.

Francë. Prej Paris-it lajmohej me 4 të kti moji: Në mledhje të djeshme të Konferencës Bonar Law lajmoj se miljardi francez i depozitue në Londer, ishte kënë çue prej Ingilterret n' Amerikë për me dorëzanue detyrët e veta, Fletoret protestojnë rrebtësisht për çka bëni Ingilterra me parët e Francës, parë të cillat, shpë prej Ingilterret, ajo i kishte dorëzue në kohë të luftës për me dorëzanue do të bleme bënë bashkut n' Amerikë. Por çka është më zë e çka e qet Francën edhe më në kujdes është, se kto parë në Bankë të Francës duken si kapital aktiv. Kso dorëja bëni Ingilterra me një një gjysë miliardit edhe Italis. Si parët e Francës, është edhe ato t' Italis kjene ar.

Itali. Piu XI, nder ditë të Kshndellave u drejtoj për më të parën herë ç' se hypi në Seli të Sh' Pjetrit, fjalën e vetë baritore gjithë Ipeshkvijve e besimtarëve, iu çpallë një enciklikë e cilla dahet tri pjesësh. Në të parën pjesë përfillet përmë egërcim të shpirtënvë nder kundërshtime komtare, e nderkomtare. Papa thotë se një nder shkase më të parat të vshitrave të kohës s' onë është dishiri i tepruem që me xjerë sa më shumë të mira të kti shekull, dishir ky që është bënë guira e luftave e e padrejtsive shoqnore e nderkomtare sidomos kur vepron nën mlojen e intëresëve më të nalta të Shtetit, pshtetë më një dashni të tërëme e që del jashtë kufijve të vetë ndaj atdhën e ndaj popullit. Kjo dashni atdheje, e shkputne për ligjëve të Kshtenimit, bëhet racionalizem i parregullt e bënë që popujt të harrojnë dashninë vraznore. E dyta pjesë me randsi flet më msime themelore të Kishës katolike në çashtje të veprimt katolik e të propagandës shoqnore. E treta pjesë mërr para s' ysh çashtjen romane. — Prej Palermo lajmote Agencija Stefani me 12 të kti moji: Konstantin i, ish-mreti i Greqis diq dje, masi që ju derdhë gjaku në rrë. Mreti nuk mujt

me njëfë aspak pjestarët e familjes, qi e rrethojshin. Trupi i ti ka me u bårt prej andej e në Napólli, prej kah do të dergohet per në Greqi.

Amerikë. Lajmojnë prej Washington-it se të paraqitunavet të Senatorit Borah është tuj ju dhënë një randsi e madhe e shpejt ka me u perfolë në Senat mjerimi ekonomik qi ngushton aq keqas Europen. Kjo çashtje ka me ndeshë në kundershtime të mdha, por, masi të bâhen disa ndrrime të nevojshme, ka me u pranue e ka me metë në dorë të Hardingut se si e ç'udhë me ndjekë per me e krye ket pûnë. Bankjeri Otto Kahn i ka drejtue Smoothit një leter me të cillen dishmon se është mëndimit qi të shlyhet një pjesë e detyrëve t' Aleatvet, ase mostjeter qi t'ulen përqindshat qi ata kan per të lã. Prej një burrimit mjaft të sugurtë merret vesht e në Snpin e bardhë është perhapë një lajm gjysë zyrtarë se Shitetet e Bashkueme kan me nisë per së shpejti me bårt me avullore të veta ar per Europë.

Argentinë. Fletorja „Matin“ e Paris-it boton: Mas sodit si lajmojnë prej Buenos Aires, senatorët e Argentinjes kan me kë në të ngushtuem me marrë pjesë nder të gjitha mledhjet e Senatit, pse u pelqye me shumicë zânesh një rend dite qi ka me u vû nder ligjë të vendit, i cilli detyron xhendarmerin me çue në Senat edhe per dhuni gjith senatorët qi nuk marrin pjesë nder mledhje. Asht do kohë qi bisedohej mî ket çashtje para Senatit, e disa ish-in qi e pranojshin pûnen, disa jo. Populli, thonë lajmi, është shend e verë kah mëndon se shpejt do të shohë senatorët e vet të ngushtuem prej xhendarmerijet me krye detyrën e vet.

Greqi. Prej Paris lajmojnë se janë bashkuar shtatdhjetmî grek në Dimotaka, kû kan xënë vënd më rri ball 15 kilometrash tuj forcue bregun e Maricës me nderest ushrojake. Patriku grek banon gjithnii në Samollë, por pa pushtet politik e ad nministrativ. Prej Stamollet thonë se do të dalin gjith civilt grek, posë atyne

qi banojshin para vjetës 1918. Mas një vëndimit të bâm në Lozanne kan me u shndrrue shpejt robt e luftës ndermjet Greqis e Turkis e cilla pranoj një të falun per të gjitha fajet politike e ushtrijake sikurse pranoj edhe perjashtimin e minoriteteve prej sherbimit ushtrijak.

Poloni. — Me vrasen e kryetarit të vet Narutowitz ky Shtet pat rasë me dftue se është i zoti me je'ue në vëdi. Pa u vorrue i vrami, Asemblea komtare u vû me zgjedhë sunduesin e vet e në ket zgjedhje duel ngallnjyese idea shtetnore mî iden komtare, shi njashtë si duel ngallnjyese idea nacionaliste mî marrt të nacionalistve. Stanislaw Wojciechowski i dyti president i Polonis së lirë është eksponenti e njasajë rrymë demokrate njashtë si Narutowicz. Wojciechowski, krijues i kope rativismit polak, njëf e din nevojët e komit, si njëf e din edhe detyrët qi ka aj kom.

Jugoslavi. „Narodni Lsty“ mërr prej Belgradit: Mas lajmeve permi gatime luftarake qi janë tuj u bâ në Ungerî, qeverit e Belgradit, të Pragës e të Bukarestit u mlodhen në kshill per me formue një akt proteste kundra Ungerijet. Ententa e vogel lypë qi t'ulen trazimet e shpeshta të shkaktueme me vullndet e të pëngohen me të gjitha mjetet organizimet e mshehëta neper të cillat shkon tuj u forcue në popull uzdaja e një të marrunit t'ubàs. „Venkov“ shkruen mî një lidhje të Bavjerës me Ungerî kundra Çekoslovakijet e Jugoslavijet e thotë: Në rasë të një luftës Ungerija është detyrue me mkamë një ushtri 120.000 vetësh e Bavjera ka me qitë kund nja 80.000 vetë. Dihet, vijon fletorja, se në ket lidhni mârriin pjesë edhe dy Shtete tjera t'Europës. Mandimi ka kë në me bâ edhe Italin per ken plan, por generalat ungereë qi shkruene me u perpjekë per ket qellim, kthyene pa muje me kyë pfinë. „Venkov“ e man ket lajm jo të qitun per me shtifrigë e thotë se është mirë me kë në gati per ç'do rasë — Fletoret e Belgradit lajmojnë se rreginesha Milena, giyshja e rrugit Aleksander ka me dalë me gjith fmi të vet per me je'ue në Belgrad. Fletoret e per-

gojo,në me gzim ket lajm, pse kjo pûnë kishte me diftue pajtim ndermjet familjes rregjnore të Malit të zi e të Dynastis Karageorgeviq. — Fletorja „Tribuna“ çpallë disa mëndime të kryeministrit Pasiq e nder sa tjera thotë, se kryeministri paska pasë thënë, se partija radikale do të galohet per zgjedhje të reja, tuj veprue mas idejet komtare, qi Shteti jugoslav të thirrej Serbi. „Nuk është pûnë qi bâhet — tha Pasiqi — nji krijim shtetnuer qi të thirret mretni e serbo-kroat-slovenëve: ky êmen do të shduket e nû vënd të ti do të vëhet êmni i vjeter e i lumnueshem: mretni serbjane“.

Çekoslovakî. — Me 5 të ktî moji ministri i financave, Rasin, sa ishte tuj hî n'automobil per me dalë në zyre, kje gjue prej nji djalit njizet e nji vjetsh, emnit Soupai. Ministri kje bârt në Spital. Fajtori u xû.

Germani. Stefani mëir prej Berlinit me 11, se Bajlozi i Frances e ministri i Belgjit i dorëzuen qeveris alemane nji notë me të cillen thonë se, tuj kënë qi Alemanja nuk dorëzoi thëngjillin mas vëndimeve të bâme, jânë tuj dergue në Ruhr nji misjon inxhenjerësh per kontrolim e per me sugurue të lûmt e shperblimevet e se Franca e Belgji jânë tuj e percjellë misjonin me ushtri, per me e mprojtë e jo per me bâ veprime ushtrijake. Ministri i pûnve të jashtme protestoi, tuj thënë se aj veprim prishte traktatet e shkelte të drejtat e popujve. Amerika mas ktî veprim urdhnoj qi ushrit e saja të delshin prej Ruhr e të niseshin per atdhe. Germanija u paraqiti me nji herë të gjitha Shteteve t'Europës e Shteteve të Bashkue me nji protestë kundra zaptimit të tokëve të veta; dintoj se nuk ka faj në mospagim; se vëpra e Francës prishë traktatin e Versailles; se të kthymt e perfaqësuesave prej Paris-it e Bruxelles nuk shënjon nji të prishun marrëdhanjesh diplomatike e maron tuj diftue se është gati me pague per deri kû të mûdjet.

Bulgari. Perfaqësuesate kshillt eksekutiv në Tracje i derguene perfaqësuesave të komeve mledhe në Losanne, nji shkrim n'êmen të 200.000 vetëve bulga, grâe fmi të gjith bullgarë të

merguem prej Tracjet e lënë pa kurrëgjâ mas shpirtit, tuj lypë prej atë kuvënd të mkamunt e një Tracjes autonome nen mprojen e lidhjes së Komeve.

Turki. Prej Stamollet i erdh Myftis të pergjithshem në Tiranë kjo leter: „Telegrami nderimtarë i Zot. s'Uej i derguem n'emen të popullit Mysliman Shqyp'tarë q i uronte të madhit Halif frounin e naltë të Halife tit, u këndue nga lartmadhnija e tij me një gëzim të veçantë. Naltmadhnija e tij na urdhënoj t'i japin sbukurim g'uhës duke thanë se kombi Shqyp'arë trim e Shpirt-madh tuej kenë se në ç'do gjendje e në ç'do kohë asht një gjymtyrë e vjefshme per trupin e pergjithshem mysli-man, ka me e naltësue fjalën e njitimit (Qelami i Vahdet) dhe në dy jetet ka me ja mbri-tun shakallës ma të naltë të nderit e të lumteriës. Nalt Madhnija dishron dhe Zot. e Juej q i jeni mbroitësi i Sheriatit n'atë Shtet të ju falë Zoti suksës (Myhvefekijet) per plotsimin e deshiravet të prodhshme edhe per mirë punët e pritëshme, duke rrandjosun e duke forcuë vendimet, — (Ahqamet) e nalta të Sherjati-Armedijes në ç'do anë të Shqypniës. Mbas urdhënit të Naltë Madhniës së Tij, me gëzim po shpejtoj t'u ap sihariq (Myxhde-tepshirë) per selamin shpetim pruës të madhit Halifit q i çon të gjith popullit Shqyp'tarë Mysliman. — Krye Adjutanti Nenkolonel **Sheuqet. m. p.** — Lajmet se edhe Konferenca e Losanës mujtte me u myllë pa krye pûnë, pezemtoj në tepri popullin e Tarkis. Fletoret nacionaliste lypin q i Turkija t'a perdorojë ket ças per me i dhënë shkas ushtris me veprue.

Austri. Uhaja q i kje pelqye prej Ingilterret, Francet, Italijet e Sviceret, ka pertrî gjithkahë uzdajen e një të pertrimt të kti Shtet. Buxheti i paraqitun në Landtag per vjeten 1923 kje: të daluna 131.017.500.000. Kr. e të himet 83.850.000.000 kshia q i ubjen me pasë një deficit 47.566.900.000 Kr. Kryetari i kësaj republike Dr. Seipel, asht tuj dalë perhere mât po do i per të pertrim f'atë populli. Kujdesi e mundimet e tija per me e mkamë Austriin janë të padame e per deri tash kje mundime gjeten shum

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

shperblime të mira, prandej edhe populli është dhënë mas kti kryetar, mas kti mesh'ar shemull. — Prej disa të perpjekunash qi paten Qeverija ungereze e Kanceljeri austrijak u vëndue se, në qiloftë një davà ndermjet tyne dy Shteteve, kto detyroheshin me ja paraqitë çashtjen Gjygjit nderkomtar t'Ajes. Austria me Ungerin kan bā edhe shum vendime e lidhje tjera me randsi.

Bibljojografi.

Kan mrrijtë në Drejtim t'onë:

1. **Les Confins Albanais administrés par la France (1916-1920).** Contribution a la Gèographie et a la Gèologie de l'Albanie Moyenne. Prej Dr. Jacques Bourcart. Paris, Libraire Delagrave, 1922, Rue Soufflot, 15.
2. **Libri i Gjuhës shqipe,** pjesë e dytë per Klasën e IV të Shkollës Filllore, prej A. Xhuvanit.
3. **Njehunit e para të Syndaksës Shqipe,** Pjesë e parë për Klasët e Nalta të Filllores, prej A. Xhuvanit. Vlorë, Shtypshkroja „Vlora“, 1922.
4. **Flamuri.** Perkohëshme qi del një herë në muet. Pajtimi K.s. 12 në mot. Drejtuer i përgjegjësëm: A. B. Sula. E boton Shtypshkoja „Tirana“ në Tiranë.
5. **Shtypi.** Fletore e cilla nisi me datë në Tiranë, ç me motmot të ri. Botohet dy herë në javë në Shtypshkrojen „Nikaj“ Tiranë. Çmimi: 25 c. per setcillin Numer.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Punon në drû e në metall ç' farë
do kllishehit e mas ç'do ravizjet e kryen
pûnë n' allqi e në qiment ç' farë do
ftyret qi ajo të jët, subjekte kombtare,
etjr.

ZEF DAJÇI

Shkoder, Rruga e Paqit

Hylli i Dritës

del me 15 të setçillit muej.

Pajtimet e Dorshkrimet i drejtohen Drejtimit të së Perkohshmes —

— „Hylli i Dritës“ — Shkoder, Rruga e Shën Andout Nr. 14.

Çmimi i pajtimit:

Per Shkoder: Fr. ar 10. — Me poste: 11

Nji Numer: Kr. 2.50

Gerant i gjëishem: KOLË TOPALLI.

Me lêje të të Parve.

Vjeta IV.

PAJTIME

Vjeta IV.

per vjeten 1923.

Nji e Perkohshme si „Hylli i Dritës“, qi tuj u gatue me nisë të katerten vjetë të jetës së vet, munder me kqyrë me gzim kah mundi i derdhun deri më sod per të miren e perparimin e Atdheut, nuk ka nevojë me u sjellë prej lexuesëve të vet me tandëltande e fjalë të mdhà. Ka me mjaftue qi të dishmojë edhe nji herë se don me vijue prap me ju perkrahë e me i dhânë shkas perparimit të vertetë të komit shqypitar, tuj ndjekë rrymen e jetës së ti shoqnore e politike e tuj u bà perherë mâ e dëjë me bارت me nderë emnin qi kà.

As nuk ka nevojë „Hylli i Dritës“ me u persritë në të paraqitun të programit, pse e paraqiti e e zhvilloj Numer per Numer e me të u duel para të gjith Shqyptarëve porsì me nji flamur të ngrehun e të shtjellun më maje të njaj shtëze të drejtë. Kush të marrë me lexue në syprinën e vjetës qi po myllim rubriken: „Posta e jonë“, ka me mujtë me gjikue se sa me vënd jânë kto fjalë. Të perpjekunat qi Drejtimi i jonë patitrokull ksajë vjetë, perbajnë nji tubë dishmish fort të bukura mî veprimin e vleren e së Perkohëshmes s' onë, dishmì të cillat na erdhen jo veç prej të gjitha viseve të Shqypnis, por edhe prej shum gjyqtesh t' Europës, e madje edhe prej Amerike; e kto dishmì, masi e shumta e tyne rrjedhin prej nierzësh me randsi, flasin vetë.

Në, pra, nuk na ka metë tjetër veç me grishë edhe nji herë lexuesat t'onë, gegë e toskë, qi të na ndjekin me simpati, si deri tash, të na ndimojnë e të rrin tok per t' th ksajë së Perkohëshme, sidomos në ket kohë në të cillen i madh e i vogel e ka me detyrë me vû at gurin e vet në nder të Atdheut, nder tësë e cilla, me gjith vullndet të mirë t' onin me gjith pendorimin e të tânë energis s'onë nuk ka me mujtë me na krye si lypet e si do të na dishrojë zëmra, po nuk ndan edhe nder në drita e njatyne idealeve të rilindjes së vertetë per të cillat qndron „Hylli i Dritës.“

Pajtimi per vjeten 1923. Frar 10.

Drejtim: „Hylli i Dritës“ — Shkoder.

Drejtim telegraf: Hyllorite — Shkoder.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
MARIN BARLETI
SHKODER (2018)